

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

VOR SLÆGT

VOR SLÆGT

VOR SLÆGT

af

KRISTIAN STOUGAARD

STOUGAARDS FORLAG

KØBENHAVN 1972

**VOR SLÆGT er sat på IBM MT-72-composer
med Press Roman
Lay-out og tryk JSN-offset, København
ISBN 87 87199 02 5**

INDHOLD

Slægtstavle	6 – 7
Fæsteprotokol	8 – 16
Barndoms- og ungdomserindringer	17 – 32
Breve	33 – 49
Familiehistorie	50 – 81

SLÆGTSTAVLE

SLÆGTSTAVLE

I	II	III	IV	V
<p>Søren Kristen Stougaard g.m. Karen Marie Kristensdatter</p>	<p>Ane Kirstine Jensen</p> <p>g.m.</p>	<p>Søren g.m. Ane</p>	<p>Ane Kirstine g.m. Aage Kristen</p>	<p>Anne, Sigrid</p>
		<p>Ane Marie Kirstine g.m. Johannes Thomsen</p>	<p>Erik g.m. Else Bengt g.m. Kirsten Sine Marie g.m. Robert Gudrun Niels Erling g.m. Anne</p>	<p>Niels Erik Søren, Kristen, Kirsten, Lars Agnethe, Henrik, Elsebeth</p> <p>Kristine, Gertrud</p>
	<p>Kristen Sørensen Stougaard</p> <p>g.m.</p>	<p>Karen Marie g.m. Ole Olesen</p>	<p>Søren g.m. Edith Kirsten g.m. Bruno Ellen g.m. Henry Kristen g.m. Kirsten Sigrid Ernst</p>	<p>Sigrid g.m. Keld, Ole, Ivar, Helge, Gurli, Inge Birgit, Esbern Peter, Kirsten, Birgitte Mona, Birthe, Tove, Jane</p>
	<p>Kristen Sørensen Stougaard</p> <p>g.m.</p>	<p>Johanne g.m. Anthon Nielsen</p>	<p>Sigurd g.m. Karen Meta g.m. Ingvar Hans Peter g.m. Marie Poul g.m. Harriet Johannes g.m. Birthe Holger g.m. Liesel</p>	<p>Svend g.m. Tove, Ingrid g.m. Henry Else, Erling Benny g.m. Zita, Grete g.m. Tage, Birgit, Anni Jan g.m. Vibeke, Erik Birgitte, Marianne Bjarne, Margot, Leif</p>
	<p>Kristen Sørensen Stougaard</p> <p>g.m.</p>	<p>Jens g.m. Inger</p>	<p>Signe g.m. Jens Kirsten g.m. Helbo Elisabeth g.m. Otto</p>	<p>Morten g.m. Dagny, Karen Margrete Inger Mette g.m. Kai, Hans, Tomas, Aase, Anders, Helbo, I Jens Jakob, Svend, Inger</p>
	<p>Nielsine Johansen</p>	<p>Kristiane</p>		
	<p>Nielsine Johansen</p>	<p>Eleonora</p>		
	<p>Nielsine Johansen</p>	<p>Johannes g.m. Anna</p>		
	<p>Nielsine Johansen</p>	<p>Kristian g.m. Nielsine</p>	<p>Kresten g.m. Inga Theodosius g.m. Grete Niels Jens Dorthea g.m. Henry</p>	<p>Jonna, Birgit, Karsten, Inge, Keld, Esben Kirsten, Ole, Hans</p> <p>Hanne, Kurt, Lisbeth, Kristian, Marianne</p>
	<p>Nielsine Johansen</p>	<p>Kristen g.m. Amalie</p>	<p>Inga g.m. Helge Martha g.m. Vagn Knud g.m. Inger Johannes g.m. Inger</p>	<p>Ulla, Edel, Tove, Aksel, Gunver Else Marie g.m. Bent, Gudrun, Lisbeth, Svend Aage Erik, Kirsten, Hanne</p>

Udskrift
af
Fæsteprotokol for Trindrup Gods
1796–1842, Bl. 212.

— — — o — — —

Gaardmand Søren Christensen i Hald Tostrup Nr. $\frac{\text{FR VI}}{1823}$ 54
Rbsk. Sølv

Betales med 1/2 Del mere.

I Mangel af 2, Klasses passerer dette – testerer

N. Taaning.

Jens Ring, Eier af Hovedgaarden Trinderup, gjør vitterligt at have stæd og fæst, ligesom jeg herved stæder og fæster til Søren Christensen Lindum den mig tilhørende, i Hald Tostrup Bye, Øls Sogn, beliggende Gaard, som forrige Fæster Jens Jensen frivillig er fratraadt, staaende for Ager og Engs Hartkorn 4 Tdr., hvilken Gaard bemældte Søren Christensen sin Livtid i Fæste skal beholde paa efterskrevne Vilkaar:

1.

Betaler han af berørte Gaards Hartkorn, 4 Tdr. aarlig til rette Forfaldstider og paa behørige Stæder alle paabudne nærværende eller tilkommende Kongelige Skatter og andre hvilkesomhelst lovlige Paalæg, saa og til næste Mortensdag og fremdeles aarlig til samme Tid udi Landgilde til mig eller efterkommende Eiere 15 Rbd, nævner femten Rigsbankdaler Sølv. —

2.

Aarlig forretter 2de Reiser med Korn eller andre Vare, hver paa 3 a 4 Miil, 3de do, hver paa 1 a 2 Miil, og endelig hver 4de eller 5te Aar 1 do til Nibe.

3.

Paa lovligste og bedste Maade dyrker, gjøder og behandler den ham betroede Gaards Eiendomme, intet deraf bortleier, til Uuligtbruger, eiheller med andre saaer tilhalvs, men stedse lader det avlede Foder ved Gaarden udtære og den deraf samlende Gjødskning paa sammes Jorder udkjøre. —

4.

Stedse paabygger, forbedrer og i forsvarlig Stand vedligeholder Gaardens Bygninger og Besætning, saa at samme i Tiden kan afleveres i ligesaa god Stand, som vedhæftede, inden Retten den 2. dennes afhjemlede Synsforretning viser Modtagelsen; i modsat Fald bliver det manglende forlods at udrede af hans Boe. —

5.

Aarlig udreder til Gaardens forrige Besidder Jens Jensen og Hustru 2 Tdr. Rug, 2 Tdr. Byg, 20 Læs Hedetørv, 2 Læs Lyng og det Melk samt de øvrige Præstationer, som den mellem dem oprettede og af mig approberede Undertægtscontract nøiere udviser og bestemmer. — Huuset, som disse Aftægtsfolk beboe, bliver Fæsteren pligtig til aarlig at holde i forsvarlig Stand saavel paa Tag som Fag, saaledes at det kan afleveres i den Stand, han modtog det; men skulle han, paa Grund af det er Gaarden saalangt fraliggende, efter Jens Jensens og Hustrues dødelige Afgang finde forgodt at nedbryde samme, da skal ogsaa saadant staae ham aabent, mod at han igjen opfører det ved Gaardens øvrige Bygninger som disse tilhørende; og endelig

6.

Viser sig hørig og lydlig mod mig, eller de jeg paa mine Vegne lader paasee mit Tarv, og iøvrigt viiser og fastholder sig efter Hans Kongelige Maiestæts Love og Anordninger, — alt under dette sit Fæstes Fortabelse og videre i Loven hjemlede Tvangsmidler. —

Udi Indfæstning har Fæsteren erlagt 50 Rbdl, nævner halvtred-sindstyve Rigsbankdaler Sedler. — Iflg. Forordn. 25. Juni 1810 Pag. 13 vorder anmærket og attesteret, at nærværende Gaards

Hartkorn er det samme, som forrige Jens Jensen var i Besiddelse (af). —

Til Bekræftelse under min Haand og Segl i 2de Vitterlighedsvidners Overværelse. —

Trinderup 11. September 1823.

J. Ring. (L.S.)

Til Vitterlighed

M.P.Wandborg. Jens Nielsen.

Læst i Hellum-Hindsted Herreders Ret 23 September 1823 og protocolleret Folio 341. —

Betalt i Tinglæsning	4 mk	
Protocollation		15 Sk
Justitsfondet		15 4/5 —
Ialt Sølv	5 mk	14 4/5 Sk, skriver

fem Mark fiorten 4/5 Sk Sølv (Sølv) = Sedler og Tegn 1 Rbd. 1 mk 7 Sk. —

Muhle.

At jeg har modtaget ligelydende Fæstebrev med vedhæftede originale Synsforretning, hvis Indhold i et og alt forpligter mig til punctlig at opfylde, vorder herved med min Underskrift bekræftet i 2de Vitterlighedsvidners Overværelse. —

Ut supra (= som ovenfor)

Søren Christensen

Til Vitterlighed

M.P.Wandborg.

Jens Nielsen.

— // —

Frederich Siegfred Muhle, Hans Kongelige Maiestæts Herredsfoged og Skriver i Hellum-Hindsted Herreder gjør vitterligt, at Anno 1823 den 19 August blev Hellum-Hindsted Herreders Ret sat og administreret af Herredsfoged og Skriver Muhle i Overværelse af Stokkemænd Anders Gade, Christian Skytte og Niels Lauersen af Wive samt Severin Færk af Wivebrogaard, hvor da blev foretaget følgende:

Fra Eireren af Trinderup Hovedgaard var indløbet Begjæring om at erholde udmeldt 2de Mænd til at syne og taxere den Gaards Bygninger og Besætning i Hald Tostrup Bye, Øls Sogn, under Trinderup Gods, som forrige Fæster Jens Jensen har afstaaet og nu skal overleveres nye Fæster Søren Christensen af Lindum. —

Paa Grund heraf bleve udmeldte Sognefogderne i Øls og Hørby Peder Jespersen og Christen Jensen Olesen, som have efter Aftens Varsel og i Overværelse af de Vedkommende, at udføre denne Forretning efter Bestemmelserne i Forordningen af 8. Junii 1787, hvilken Forretning de skriftligen affatte og næste Tingdag derefter fremlægge til Afhjæmning. —

Anno 1823 den 2. September blev Hellum-Hindsted Herreders Ret sat og administreret af Herredsfoged og Skriver Muhle i Overværelse af Stokkemænd Peder Christian Nissen af Wivebrogaard, Anders Gade, Christian Skytte og Niels Laursen af Wive, hvor da blev foretaget følgende:

For Retten mødte de under 19. August dette Aar udmeldte Syns- og Taxationsmænd og fremlagde den af dem afholdte Forretning, der lyder saaledes:

Aar 1823 den 30. August vare undertegnede 2de Sognefogder af Øls og Hørbye Sogne mødte i den fra Hald Tostrup udflyttede Gaard under Trinderup Gods, som skal tiltrædes nye Fæster Søren Christensen af Lindum for der ifølge respective Udmeldelse fra Hellum-Hindsted Herreders Ret af 19. dennes og i Overensstemmelse med Forordn. 8. Juni 1787 at afholde en lovlig Syns- og Taxationsforretning over bemeldte Gaards Bygninger og Besætning. — Ved Forretningen var den tiltrædende Fæster tilstede ligesom og paa Godseierens Vegne Forvalter Wandborg fra Trinderup, hvem der erklærede, at den fratrædende Fæsters

Nærværelse ei gjordes nødvendig paa Grund af at Hosbonden ingen Brystfæld søger hos ham. —

Og nød da Forretningen i disses Overværelse Fremme som følger:

A. Gaardens Bygninger.

1.

Indhuset eller Vaaningshuset 10 Binding, $25\frac{3}{4}$ Al i Længden og 9 Al i Viden, bestaaer af Eege-Under-og Fur-Over-Tømmer, har Straatag og klinede Vægge, Loft over 4re Fag, $2\frac{1}{2}$ Fag Vinduer samt Skorsten og Bagerovn. — Dette alt blev stykkevis efterseet men befunden ganske nyelig af nyt opført og desaaarsag uden mangler i nogen Henseende. —

2.

Loe og Lade med Vognport vesten i Gaarden, 9 Fag, $22\frac{1}{2}$ Al lang, 7 Al bred, bestaaer af Eege og Fur-Under og Fur-Over-Tømmer, har deels Straae- og deels Lyngtag og klinede Vægge. — Dette Huus befandtes ligesom det forrige i fuldkommen forsvarlig Stand, dog med Undtagelse at Tømmeret ikke er ganske nye, men har forhen været i Brug. —

3.

Stald, Fæe- og Faarehuset østen i Gaarden, 10 Fag 25 Al lang og $7\frac{1}{4}$ Al bred, bestaaer af Eege- og Fur-Under- og Fur-Over-Tømmer, har deels Straae- og deels Lyngtag samt klinede Vægge, hvilket befandtes ligesom det forrige, saavel med Hensyn til det udvendige som med Hensyn til Indretningen indvendig i ganske complet Stand. —

4.

Den forrige Fæster Jens Jensens Boepæl, som ogsaa henhører til Gaardens Bygninger og er beliggende paa den gamle Gaardsplads i Hald Tostrup Bye, 4 Fag stort, bestaaer af Bindings-Under- og Over-Tømmer, har deels Straae- og deels Lyngtag samt klinede Vægge, Loft over 2 Fag, 1 Fag Vinduer og Skorsteen. — Dette mangler til god Istandsættelse:

1 Fuur-Bjælke 5 Mk, 2 Traver Lyng a 1 Mk Traven er 2 Mk	= 1 Rbd 1 Mk
Arbeidsløn og Transport	1
Summa Gaardens Brøstfæld	(Sedler og Tegn) 2 1

B. Den ved Gaarden værende Besætning Rbd Mk Sk Rbd Mk Sk

a. Bæster

1 bruun Hæst 12 Aar	18		
1 sort do 20 Aar	6	24 Sedler	
1 sort Hoppe 9 Aar	10		
1 rød Hæst 3 Aar	14		
1 brun Føl	5	29	

b. Køer og Qvier samt Faar

1 sorthielmet Qvie	10		
1 graæbroget Koe 5 Aar	7	17	
1 sortbroget Koe 7 Aar	8		
1 graahielmet do 12 Aar	7	15	
1 hviid do 10 Aar	7		
1 hviid Aaringskalv	2	9	
1 sort Stud 2 Aar	4		
1 graahielmet do 3 Aar	8		
1 sort Qvie 3 Aar	8	20	
16 Stk gamle Faar a 7 Mk er		18	4

e. Vogne Plouge og Harver m.m.

1 jernbeslagen Vogn med Haurer og Vognkurv samt Kjøretøi og alt videre Tilbehør		20		
1 Tæevogn med Møgfæle, Leirer, Skrav, Læssestang, For- og Bagrebe, Kjøretøi og øvrigt Tilbehør		8		
1 Træploug med Dræt og Træhamler	2			
2 Træharver	1		3	
2 Jerngrebe		4		
1 Overtørvspade		3		
1 Lynglee		1		
1 Høefork		12	1	1
1 Øxe		2		12
2 Høeleer med Drag	1	2		
1 Hakkelsekiste med Knive	1		2	4
2 Lægtraver		1		
1 Spigerbore		8		
4 Kornsække	1		1	11
			8	

1 Hammer	1		
1 Kasteskovl	4		
2 Pleile	1		
	<hr/>		
1 Tjærekande	4	2	4
1 Slibesten	2		
1 Brandstige	3		
2 Skovle	12	1	
	<hr/>		
Summa Gaardens Besætning		170	1 8
som efter nærværende Cours udgjør i Sølv		136	1 3

Denne Specificerede Besætning ansee vi fuldkommen tilstrækkelig til dermed at drive Gaardens Avling og forrette de fornødne Reiser for Konge og Husbonde. — Fæsteren angav, at der i Gaardens Jorder af Sæd er nedlagt 4 Td. Byg, $4\frac{1}{2}$ Td. Rug og 17 Td. Havre, hvilket vi ogsaa skjønnede at være tilstrækkelig i Forhold til Gaardens Hartkorn, som er 4 Td., saa meget mere som Avlens Udseende er fortræffelig god. — I en saadan Tilstand er Gaarden overleveret til den nye Fæster, Søren Christensen, hvem der ei aleene ved sin Underskrift tilstod at have modtaget den anførte Besætning, saaledes som den stykkevis er specificeret tilligemed de nævnte Creature, men forbandt sig og til ved Fratrædelse eller Dødsfald at tilbagelevere samme i forsvarlig Tilstand. — Sluttelig bemærkes, at saavel han som Wandborg begge erklærede dem fornøjede med det afholdte Syn, som saaledes vorder sluttet, ad interim bekræftet med vor Underskrift og næste Tingdag med vor Eed. —

Ut supra.

Peder Jespersen. Christen Jensen.

Paa Lodseirens Vegne

Wandborg.

Som tiltrædende Fæster

Søren Christensen.

Fremlagt i Hellum-Hindsted Herreders Ret den 2. Septbr. 1823

Muhle.

Forretningen blev for dem tydeligen oplæst og Rigtigheden vedgaaet, hvorefter de, daa ingen meldte sig med Indvending, bekræftede den med Lovens Eed og bleve derpaa demitterede. —

Herfor betales Gebyr

4 Mk 8 Sk

Justitsfondet

14 2/5 —

Er 5 — 6 2/5 — siger

fem Mark sex 2/5 Sk.Sølv /: 1 Rbd 12 Sk:!

Mig betalt — Muhle.

Saaledes conform med Justitsprotocollen udstædes denne Forretning under Navn og Segl. —

Muhle
(L.S.)

BARNDOMS- OG UNGDOMSERINDRINGER

Jeg har ofte tænkt at skrive om mit barndomshjem og erindringer fra den tid.

Vi var ti søskende, fem drenge og fem piger. Søren var den ældste og eneste levende af fars første ægteskab. Der var en dreng mere (Jens), som døde, da han var 15 år gammel, samt to piger, der begge døde som små. Både de og deres mor døde af tuberkulose, der dengang var en frygtelig sygdom; den kunne ofte udslutte hele familier.

Far købte gården af fæste fra Trinderup i 1867 for 6000 rigsdaler – efter vor nuværende mønt 12.000 kr.

Disse penge havde far ikke, men måtte låne 6.000 kr. Der var kun få pengeinstitutter, hvor man kunne låne penge, og de der var, havde folk ingen tillid til. Man gemte sine penge hjemme. Igennem fars købmand i Hobro fik han at vide, at der var en kone i Nørre Onsild, som havde penge til udlån. Far gik derover og lånte 6.000 kr. til 3 % p.a. Dette medførte, at far jo så måtte derover og betale renter og afdrag til terminen de to gange om året. På den måde kom far så i forbindelse med mor, der på det tidspunkt tjente som pige hos sin søster, og skulle passe den gamle kone, Maren Foulum, som var mors faster, og det var denne kone, der havde lånt penge til far. Maren Foulum var meget gigtsvag og var sengeliggende. Mor havde fortalt, at hun ofte var i stærke smerter, og at hun ofte måtte op om natten for at hjælpe Maren Foulum. Den gang kendte man jo ikke til smertestillende midler.

Da mors faster døde, fæstede min far mor til husbestyrerinde, og de blev gift den 12. juli 1887. Far var dengang 44 år gammel og mor var 28. Mor var født i Demstrup pr. Sjørslev, 15 km syd for Viborg. Hun var den yngste i børneflokket (der var fire søskende). Hendes far hed Johan Natansen og skulle nedstamme fra de

så kaldte kartoffeltyskere, der kom herop omkring 1700 og begyndte at dyrke kartofler på den jyske hede. Kartoffler var ukendt her i landet før den tid. Jeg har aldrig hørt ret meget til mors far og mor, sandsynligvis fordi de døde inden mor blev voksen. Mors bror, Jens Kristian Johansen, fik gården og drev den videre, og min mor var der, indtil hun flyttede til sin søster i Nørre Onsild. Her var hun i seks år. Der var således ikke megen variation i min mors ungdom ud over det daglige slid. Mors arbejdsdag gik med udearbejde, malkning og om aftenen og natten måtte hun passe sin syge faster.

Måske var det derfor, at mor var så stille og rolig. Hvis vi børn blev uenige om et eller andet og blev højrrøstede, sagde mor bare nogle få ord, så var der ro. Hvis vi ville have lov til et eller andet, gik vi altid til mor først. Så sagde hun som regel: Det må I snakke med far om! Men forinden havde mor søm regel forberedt far på, at vi ville komme. Syntes far så om det vi spurgte om, fik vi ja, men syntes han ikke om det, forklarede han gerne, hvorfor det ikke var noget for os.

Husligt arbejde

Det var et slid for mor at skulle passe ti børn, hvoraf der var to tvillingepar. Nok havde mor pige, men mor og pigen havde mange gøremål. De skulle besørge malkning og kærne smør (vi begyndte først at levere mælk til mejeriet i 1908). Grisene måtte de også passe – der har dog ikke været så mange, højst en halv snes stykker og en so eller to. Bagningen måtte de også klare. Både rugbrød og sigtebrød og somme tider et stykke kaffekage til om søndagen. Småkager, lagkage og sandkage så vi kun til jul, og når der kom gæster. Så vidt jeg husker havde vi indbudte gæster tre gange om året og det var til høstgildet, der som regel blev holdt på mors fødselsdag den 15. september, julebesøget som vi kaldte det, og så fars fødselsdag den 20. marts. Ved alle tre lejligheder var det spisning og ud på aftenen kaffe.

I min barndom fik vi mælkebrød om morgenen. Det var kogt mælk, der blev hældt på rugbrød. Bagefter fik vi en kop kaffe og

en "rugmelmad". Til middagsmad fik vi oftest byggrød, samt kartofler og flæsk. Vi spiste af fælles fad. Vi små børn havde et fad for os selv ved den ene ende af bordet. Om aftenen fik vi kold byggrød med varm mælk på. Når det var varmt om sommeren fik vi dog kold mælk på.

Stuehusets indretning

Stuehuset var indrettet på følgende måde. Gennem bagdøren kom man ind i bryggers og ostekammer, og herfra ind i køkkenet og bagved dette var pigekammeret. Så var der sovekammer (med spisekammer), dagligstue, "pænstue", som vi også kaldte mellemstuen, samt forgang og storstue. Denne gik fra ydervæg til ydervæg.

Der var ingen møbler i storstuen, kun skabe til tøj. Både karl og pige havde også deres tøj deroppe. I bryggers, forgang og i køkkenet var der cementgulve. De øvrige steder var der ferniserede bræddegulve undtagen i dagligstuen, hvor gulvet var hvidskuret. Der blev strøet strandsand på hver dag.

I dagligstuen var der af møbler en fast bænk og et langt bord samt en slagbænk. Om aftenen blev den trukket ud og blev så benyttet som seng. I soveværelsen var der fire senge, en til mor og far, resten brugte vi børn med to i hver. Et par stykker sov i slagbænken, resten i pigekammeret.

I dagligstuen var der en hængelampe lige over bordet, men den gav ikke meget lys. Mor skulle være nærmest for at kunne se til at spinde. Pigerne måtte også være tæt ved lampen, de sad ved siden af mor og kartede, hvilket krævede lidt mindre lys. Vi børn og karlen sad på den modsatte side af bordet, hvor vi måtte se til at læse lektier. Far kunne ikke se til at læse om aftenen, men så måtte vi børn læse højt for ham.

I køkkenet var der en lille væglampe. De øvrige steder benyttede vi en tælleprås, som kun gav et meget sparsomt lys.

Om efteråret blev der slagtet 2–3 får og 3–4 lam. Det var mor der måtte besørge slagtingen, parteringen og nedsaltningen. Lårene blev røget og brugt som pålæg. Til jul slagtede vi en stor gris, der helst skulle veje mellem fire og fem hundrede pund.

Jul

Til jul var der stor travlhed for mor. Der blev bryget 2 ankre øl à ca. 40 l, og så skulle der bages i den store ovn. Der blev bagt 12–14 store rugbrød og lige så mange sigtebrød og til sidst masser af pebernødder.

Der skulle også slagtes gæs. De blev solgt på torvet i Hobro, men indmaden og fedtet beholdt vi selv.

Vi fik da også julegaver. Det kunne være et eller andet spil, en kniv, en hest eller en ko af træ. Det beløb sig måske til en 25 øre til hver, men vi var meget glade for det vi fik og var forinden meget spændte på, hvad det kunne være i år. Vi havde også juletræ, det blev pyntet med kurve og kræmmerhuse, samt himmelstiger, der var fremstillet af de store piger. Julemiddagen bestod af kråse-suppe fra gæssene og svedskegrød.

Arbejdet om vinteren

Mor spandt hele vinteren. Rokken gik både dag og aften. Når det begyndte at blive mørkt gik rokken undertiden i stå; så var mor blevet søvning. Når hun var færdig med at spinde, blev noget af garnet tvundet med en 2–3 tråde sammen; det skulle bruges til at strikke af. Når det var tvundet kom det i en stor gryde for at blive farvet. Noget blev farvet sort og noget gråt. Det meste af garnet blev sendt til væveren. Noget blev så vævet til tøj og farvet sort og kaldtes vadmæl. En del blev også lavet til dyner.

Den 1. november var det meste af arbejdet tilendebragt i marken. Kreaturerne var nu på stald om natten, men om dagen blev de drevet ned i bakkerne og så skulle vi børn passe på, at de ikke gik ind på naboens jord. Vi fordrev så tiden med at lave huler ind i skrænterne, skyde med bue og pil samt kaste med stenslynger. Kragerne var et yndet mål, men jeg mindes aldrig at vi traf nogen. Når sneen så kom, forblev kreaturerne inde, men så blev fårene slået løse, og de var meget værre at passe på. De løb stærkt, og når ét løb, lød de allesammen.

Ellers bestod vort arbejde i at hjælpe far med at fodre fårene og kreaturerne. Vi havde som regel 20 får, der gik i en stor boks.

Fårene blev fodret med avner, særlig havreavner og hø samt en smule raspede roer. Omkring 1. marts begyndte fårene at få lam. Så var det vores arbejde at sørge for at lammene kom til at die moderen. Tit var der et får med to lam, som kun ville give det ene lov til at drikke. Vi måtte så holde fåret, mens det andet lam drak. Når der var et svagt lam sagde far, at det måtte være vores, hvis vi kunne holde liv i det. Men som regel døde lammet til trods for vore ihærdige anstrengelser og udregninger af hvor mange penge, der kunne blive til hver af de 14–15 kr., som lammet – højt regnet – kunne indbringe.

Kreaturene fik hø, halm og et meget lille kvantum roer. Køerne fik kraftfoder, som bestod af klid (hvedeklid), solsikkekager og bomuldsfrøkager, men det meste af det var klid. Halmen blev skåret i hakkelse. Der var en times hårdt arbejde med at skære hakkelse hver morgen. Hakkelsemaskinen blev trukket ved håndkraft, og arbejdet kunne godt kalde sveden frem på panden. Om aftenen skar vi også hakkelse, men det var til hestene. Denne blev skåret af hel havre. Til hestene skulle hakkelsen skæres meget kort for at få dem til at æde så meget som muligt. Tærskningen tog en meget stor del af tiden om vinteren. Al rugen blev tærsket med plejl, og lavet til tag, da alle husene var tækket med strå. Det var karlens arbejde at tærske, og han stod ofte i loen fra det blev lyst og til mørket faldt på. Det var ikke nogen yndet beskæftigelse, men for os drenge var det idel løjer at slå hovedspring oppe i gulvene.

Det år, hvor broder Johannes og jeg blev konfirmeret skulle vi tærske al rugen med plejl og lave den i tag. Når vi var færdige skulle vi hver have et lommeur. Det var en drøj og meget ensformig vinter, men vi blev færdige til fars fødselsdag (det var den dato, hvor vi altid skulle være færdige med tærskningen) og vi fik vort lommeur, som havde kostet 24 kr. Vi fik også en hel masse formaninger om at passe godt på det, det var vores vinterløn og vi var meget stolte.

Havren og byggen blev tærsket med maskine. Hestene trak maskinen ved en såkaldt hestegang. Hestene var spændt for en lang bom, som sad på et stort vandretliggende tandhjul, der greb ind i et lodret tandhjul, der var forbundet med en aksel, der gik i laden

og som var påmonteret tærskemaskinen, der blot var en cylinder, der tærskede kornet. Halm og korn kom ud imellem hinanden. Det var så karlens arbejde at ryste halmen fra kornet og binde den i knipper. Bagefter blev kornet rensset på en håndtrukken rensesmaskine, men så var kornet også fint.

Når jeg tænker på min barndoms vinter er det især på legen ude i den frie natur og særlig i bakkene, hvor vi kælkede. Vi havde kun én kælk, som far selv havde lavet til os. Vi måtte jo så skiftes til at få tur. Det var især Kristiane, Nora, Johannes og mig, der var sammen. Det gik dejligt nemt ned ad bakken, men opad var det besværligt. Træsko var vores eneste fodtøj udendørs, og de blev hurtigt fyldt med sne, men jeg mindes ikke at vi frøs. Når vi kom hjem, måtte vi have tørre strømper på, og mor lagde ildgløder i træskoene så de kunne blive tørre.

Hvis der var megen sne, når vi skulle i skole, fik vi to par strømper på, og tog så de våde af, når vi kom derhen. I ældste klasse gik vi i skole 4 dage ugentlig om vinteren og to om sommeren; i yngste klasse var det omvendt.

Skole

Jeg kan ikke sige, at jeg var særlig glad for at gå i skole, især ikke de første år. Arbejdet herhjemme optog mig meget mere. Vi skulle helst kunne læse, når vi kom i skole, og det kunne vi da så nogenlunde, men der gik jo et arbejde forud med at lære bogstaver og bagefter med at stave. Det var de større søskende, der skulle lære os det, selv om mor jo da også var med i det. Jeg husker især søster Johanne. Hun var meget ihærdig til at undervise os, men hun ville helst læse med Johannes, der var langt foran mig. Da han var begyndt at stave, fik han en ny læsebog, Myrebogen II. Jeg kan huske, at hun kom og viste mig den og sagde: Den får du ikke lov til at læse i, inden du kan stave. Det var jeg ikke særlig glad for, for den så nemlig meget interessant ud.

Min første skoledag husker jeg tydeligt. En dreng som hed Marius Boysen, var også i skole for første gang, og han græd hele

dagen. På væggen hang et stort danmarkskort; jeg var meget forbavset over at Danmark så sådan ud, det havde jeg aldrig tænkt mig. Så skulle vi op til læreren for at han kunne høre os læse, og der fik Johannes og jeg megen ros, for de andre kunne nemlig kun stave. Det satte modet lidt op i mig, for jeg havde nemlig aldrig fået ros for det derhjemme.

Men den første sommer var meget drøj. Til tider simulerede jeg hovedpine eller mavepine, men jeg slap ikke altid lige let fra det. Mor forklarede mig, at det kunne aldrig gå at blive fra skole, så blev jeg jo rent bagefter, og så snart jeg kom hjem kunne jeg jo komme ud til far. Hvis jeg var syg og måtte blive i sengen, så skulle jeg jo blive der hele dagen, og det var jo ikke videre morsomt. – Jeg blev snart ked af at "være syg".

Jeg var jo fars dreng og fulgte ham i marken og alle vegne, hvor han gik. Så snart jeg kom fra skole, opsøgte jeg ham. – Jeg husker engang, da han var ude i heden for at skyde sten. Der var tæt tåge. Mor havde forbudt mig at gå derud. Jeg kunne ikke se, at det kunne være farligt, så jeg strøg alligevel derud. Jeg kunne ikke finde ham; han var nemlig gået hjem. Omsider blev jeg træt at at lede og bestemte mig til at gå hjem. Langt om længe fandt jeg hjem. Mor fortalte mig så, at hun havde hørt om hvordan man kunne forville sig i tågen og falde i mosehuller.

Mor og far havde den indstilling, at vi skulle lære at bestille noget så tidligt som muligt, og det med at tage rigtigt på et redskab, gjorde de meget ud af. Når jeg fulgte med far talte han altid om og viste mig hvordan jeg skulle holde på et bestemt redskab, holde på en tømme og slå knuder på et tøj. I det hele taget, det med at reparere rebtøj gjorde far meget ud af. "Det er nemmere at holde tøjret i orden, end at fange dyrene, når først de kommer løse", sagde far tit.

Det blev efterhånden mere interessant at gå i skole. Der var blot et fag, som jeg ikke var glad for, og det var regning. Vores lærer var heller ikke særlig ivrig til at undervise os i dette fag. De dygtige fik ros, og vi andre blev kaldt "klodrianer".

Når vi ikke kunne finde ud af det, fik vi lov til at sidde og smøle tiden væk. Broder Johannes var en ren regnemester. Han kørte

gennem den ene regnebog efter den anden, og fik megen ros af læreren. I de andre fag kunne jeg nok klare mig for ham. Bibelhistorie, katekismus og danmarkshistorie gik særlig godt for mig og nogenlunde med geografi. Dansk, regning og skrivning gik ikke særlig strålende for mig. Danskundervisningen bestod i genfortælling og en stil en gang imellem. Læreren rettede så med en rød blyant, og så så det ikke særlig pynteligt ud. Vi fik at vide, at der skulle være komma her og der, og at alle navneord skulle skrives med stort. Derudover og hvorfor nåede læreren ikke at prikke os ind i hovedet. Grammatik fik vi intet af. Det var først, da jeg kom på højskole, at jeg kom nogenlunde efter det.

Jeg havde kun en lærer i de 7 år jeg gik i børneskolen. Jeg vil ikke sige, at vi holdt særlig meget af ham. Han havde ikke evne til at komme på bølgelængde med os børn, hvorimod han var rigtig på hjemmebane, når han diskuterede politik med far, eller når det gjaldt kirkelige og åndelige spørgsmål. Vi børn lyttede ivrigt til når der blev diskuteret. Far fulgte godt med i tidens politiske og åndelige rørelser, og når vi læste højt for ham om aftenen, var der også noget af det vi læste, som fængede i os og gjorde sit til, at vi fik interesse for det, der foregik i tiden af politiske og folkelige eller åndelige rørelser.

Naboerne

Det var ikke ualmindeligt, at naboerne kom på besøg om aftenen – uanmeldt – og ofte mændene alene, og så blev der diskuteret priser inden for landbruget eller politik. Det var jo højre og venstre, der var de førende partier.

Socialdemokratiet var efter fars og hans ligestilledes mening noget aldeles urimeligt. Vi fik opfattelsen af, at ingen med respekt for sig selv kunne være socialdemokrat.

Der var et godt sammenhold mellem naboerne. Hvis et dyr blev syg, gik man til naboerne for at snakke dem dem, om det var nødvendigt at tilkalde dyrlæge.

Torvedag

Fredag var det torvedag i Hobro og den dag skulle far til Hobro for at gøre de forskellige indkøb til husholdningen. Inden vi kom med i mejeriet, skulle han også have smørret med til købmanden. Smørret blev lagt i en stor bærekurv, som han bar på armen eller også stak han sin kæp ind i hanken og så bar han den på ryggen. Det eneste, der kunne holde far hjemme en fredag, var hvis han var syg og sengeliggende. Selv på travle dage i høst og høslæt måtte han af sted. Der var heste- og kreaturmarked i Hobro en gang om måneden, og så måtte far selvfølgelig også af sted. Til tider tog han også til hestemarked i Randers. Al handel foregik ved private handelsmænd og for det meste på markedspladsen.

Familiebesøg

Engang imellem tog mor og far på besøg hos familien. Faster i Skårup, moster i Nørre Onsild og fars fætter i Snæbum, Hans Johansen var de steder, jeg husker. Som regel gik de, men hvis nogle af os børn skulle med, kørte vi i fjedervognen, eller stadsvognen, som vi også kaldte den. Der var forsæde og bagsæde med stofbetræk, og foran forsædet kunne man knappe et læderovertræk, så der blev fuldstændig tæt omkring ben og fødder. Når far og mor så havde deres kørekapper på og fåreuldsfodposen med, så sad man lunt og godt, selv på en kold vinterdag.

Vognen var sortlakeret med hvide streger. Den var flot, og blev vasket, så snart den havde været i brug, hvorefter den blev stillet ind i vognporten og tildækket med en presenning. Hestene havde også det nye seletøj på, når de var spændt for stadsvognen. Det blev også blankpudset efter brug. Der var sølvpletterede nøgler og spænder og prydelser på hovedtøjet. Far var meget øm over sine heste. De måtte ikke løbe ret meget af tiden. Det tog 1 1/2 time at køre til Snæbum og 2 timer til Skårup. Vi børn syntes jo nok, at det kunne gå lidt stærkere, men vi måtte finde os i hastigheden. Når vi sådan kørte på besøg, var det gerne til middag og den bestod

som regel af sødsuppe med svedsker og rosiner og bagefter frikadeller med sovs og kartofler.

Mor og far

Far og mor gik meget i kirke. Hvad enten det var vinter eller sommer gik de i deres blanklakerede træsko, og var der messefald i Øls, så tog far salmebogen og læste dagens tekst, bekendte troen og bad Fadervor og sang nogle salmer. Jeg husker især, at han sang: Under dine vingers skygge, eller Guds godhed vil vi prise, men også mange andre sang han. Mor mente ikke, at hun kunne synge, men var alligevel med far, og de så også gerne, at vi var med, men legen fristede somme tider mere, så vi så vort snit til at smutte ud forinden.

Mor og far var meget religiøse. Om sig selv sagde far, at han var Højkirkelig, og det var nok også rigtigt, når man tænker på det, man forstod ved Højkirkelig den gang. Kørte han i byen, eller gik vi børn i byen sagde han gerne: I Guds navn børn, og jeg er sikker på at han mente det. Det var mere end et mundheld.

Mor og far holdt meget på sømmelighed. Hvis der var nogen, der efter deres mening opførte sig usømmelig, tog de skarp afstand. Det samme med klædedragten. Man skulle klæde sig som bønder. Var der nogen, der gik lidt videre, sagde far gerne: Det klæder dem ilde.

Far havde ondt ved at tage afsked med vi børn, da vi blev ældre og skulle ud. Jeg husker således, da jeg skulle ind som soldat. Han blev liggende i sengen om morgenen, til vi var taget afsted. Da vi kom ind til sengen, og skulle tage afsked, gav han os en hel del formaninger med på rejsen. Han ville nødigt lade sig mærke med det, men det var lige som om han ikke kunne slippe os.

Far tålte heller ikke sløseri. Hvis der var et eller andet, der ikke var, som han syntes det skulle være, sagde han gerne: Tænk på, at det er Guds gaver I har med at gøre. Han tålte heller ikke, at vi brugte ukvemsord. Engang da broder Johannes og jeg var kommet imellem, siger den ene (og det var nok mig) til den anden: Det er løgn i din hals. Vi vidste ikke, at far var inden for hørevidde. Men han kom frem i døråbningen og sagde med en noget skarp stemme:

Hvad er det for snak I fører? Vi løb ud af gården, som havde vi gjort en stor forbrydelse, men lidt senere kom han bagefter og og snakkede roligt til os om, at sådan snak skulle vi ikke føre.

Mor og far havde mange venner her på egnen. Både præst, lærer og flere andre kom tit for at spørge far til råds. Det var ham så meget om at gøre, at give det rigtige svar. Jeg tror ikke altid, at de fik svaret med, når de gik, men når han havde spekuleret lidt over det, gik han hen og talte med dem igen.

Jeg tror, at jeg passende kunne bruge et vers, der dækker over den betydning, det havde for os børn:

Takke ham som gav mig, når sol står op
selv at føle morgen i sjæl og krop
at al mørkhed svinder og sjæleve
blot jeg trygt vil sige
Din vilje ske.

Far havde arbejdsglæde lige til det sidste. Da han blev syg 3 uger før sin død, var han sikkert klar over, hvor det bar hen, og da han skulle på sygehuset kaldte han os ind til sengen og sagde: Hvem af jer, der skal overtage gården, må I selv blive enige om, men hvem det end bliver, må I love mig at være god imod mor. Hun skal have det sådan, at hun har sit eget. Noget senere, da han var opereret, og vi var nede at besøge ham, sagde han: Nå, det var altså her jeg skulle ned for at kunne slippe jer og alt det derhjemme.

Vi yngre søskende havde stor støtte af vore ældre søskende. Ikke mindst søster Kirstine havde megen omsorg for os. Hun holdt hårdt på at vi skulle på højskole, inden vi skulle ind som soldat. Det skete også. Hun havde selv megen åndelig ballast og ønskede også, at vi skulle have det.

Højskolen og derefter

Min højskoletid var en herlig tid. Man syntes næsten ikke man

kunne få viden nok om alt muligt, men til gengæld kneb det vel lidt at rumme alt det nye, vi fik kendskab til. Men kammératlivet havde sin store betydning, og vi var modtagelige for påvirkning. Det var det sidste halve år, Johannes og jeg var sammen. Efter den tid var vi adskilte, men morsomt nok havde vi hver vore kammerater på skolen. Da skoleopholdet var endt, begyndte en ny tid for os begge. Johannes rejste til Askov forsøgsstation, og jeg til Etteruplund som forkarl på en gård på 60 td.l.d. Den lå kun 12 km fra Ollerup højskole, og jeg havde derfor rig lejlighed til at følge livet på skolen, hvad jeg også gjorde. Det var først nu, at vi opdagede, hvor svært det var at undvære hinanden. Vi skrev jævnligt sammen og fortalte om, hvad vi oplevede.

Efter 7 måneder på Etteruplund kom jeg hjem, og ventede på at jeg skulle ind som soldat. Den 8. april rejste Johannes og jeg til Viborg. Vi skulle i trøjen. Vi var begge taget til feltkonstabel, og vi havde glædet os til at skulle være soldat sammen, men sådan gik det ikke. Johannes havde om vinteren fået sceneskedebetændelse i en hånd; han blev kasseret og få dage senere hjemsendt. Det var en stor skuffelse for mig. Jeg var led og ked af det soldaterliv; men det var godt for far, at Johannes blev hjemsendt. Far havde kun Kristen hjemme, og han var kun 17 år. Jens og Inger var lige blevet gift og havde stiftet hjem på Hvidding Skovager. Så der var hårdt brug for Johannes hjemme.

Efter endt soldatertjeneste fik jeg plads i Hanherred hos Jens Møller, Haverslev Vestergård, og her mødte jeg Nielsine, som blev min hustru og med hvem jeg havde 45 lykkelige år her på Krogsagergaard indtil hun døde den 27. november 1967.

Jeg har villet prøve at tegne et billede af far og mor og hjemmet her på Krogsagergaard for efterslægten. Er det lykkedes skulle det glæde mig.

Krogsagergaard, vinteren 1971
Kristian Stougaard

MIN BARNDOM

af Marie Olesen

Jeg vil her prøve at skildre min barndom og tiden derefter. Det bliver nu kun i korte træk – som minderne om fortiden tillader det. Jeg ville gerne beskrive det meget bedre end jeg er i stand til at gøre, da jeg har et smukt billede i erindringen, der ikke kan fortolkes, men skal opleves. Måske er det sandt, at vi, når vi bliver ældre, husker klarere det, som skete for de mange år siden, – ja så tydeligt, som om det var i går.

Jeg mindes først og fremmest mit barndomshjem under trygge og beskedne forhold. Da vi var en stor børneflokk kunne vi altid få en leg igang ude som inde. Det var ikke det dyre legetøj, vi var forvante med. Sten, sand og alt hvad naturen bød på, kunne der bygges stalde og store slotte af ved hjælp af lidt fantasi. Der var en dejlig legeplads i de idylliske bakker, hvor jeg så tydeligt husker hver busk og sti og en lille fordybning, hvor vi måske kunne finde en lille fuglerede, hvad der var en glædelig begivenhed.

Det var et stort område ude fra Hørby skel og til Onsild å, men det blev befærdet og passet fra ende til anden med det, der passede jorden bedst.

Det kunne godt være en drøj tur op og ned ad bakkerne, enten det var hø eller tørv, der skulle bjerges hjem. Vi børn begyndte tidligt at deltage i arbejdet. Der var ikke megen tid til leg efter skoletid, der var nok at se til både med dyrene, og hvad vi ellers kunne gøre. Det var vel også sundt at færdes ude i den friske luft, selv om det til tider kunne være noget anstrengende.

Jeg husker også min første skoledag sammen med søster Johanne. Det var en meget bevæget dag. Vi vandrede afsted med en hjemmelavet skoletaske, en tavle og et fint stykke griffel med et pænt papir om, ja og så selvfølgelig ABC'en. Den var gul med en hane udenpå. Vi kunne da stave de små stavelser og fik hurtigt lært

at læse i en lille læsebog. Men det var en lang dag fra kl. 8 om morgenen og til kl. 3 om eftermiddagen. Særlig om sommeren. Og med de få fag, vi havde, kunne vi have nået det samme på den halve tid; men tiden gik da med frikvarterer og en lang middagspause.

Vi havde dygtige og samvittighedsfulde lærere, der gerne ville, at vi skulle nå så meget som muligt, men ikke alle var jo lige interesserede i skolen. Vi brugte jo meget terperi med masser af udenadslæren. Der gik megen tid med at få det lært, så man var sikker på at huske det, når man blev hørt. Da vi blev ældre kom vi ud blandt andre mennesker og fik lov til at komme på skole, hvad der var en stor lykke for os; det glemmer vi aldrig.

Så kom første verdenskrig med al dens elendighed og indkaldt mandskab. Fødevarer og alt nødvendigt forbrug blev rationeret; det meste, vi kunne købe, var erstatning. Vi måtte nøjes med vore egne produkter, og se at få så meget ud af det som muligt. Vi troede, at det var slut med en stor krig, men alligevel gentog det sig i 40'erne. Der kunne skrives meget om de to krige og deres følger, men det bliver en lang historie at komme ind på.

Jeg vil også fortælle lidt om livet på en bondegård med bagning, brygning og slagtning, som vi oplevede det.

Bagning

De store trækar og baljer, som blev brugt, var tunge og svære at tage på, og der skulle to mand til at håndtere dem. Bagetruget til rugbrød var meget tungt; det blev taget ind i køkkenet og sat på plads aftenen før. 1 sæk rugmel blev hældt i truet, 1 1/2 spand lunken vand, hvori surdejen var opløst, blev hældt i melet og så blev det hele gennemæltet til en fast dej, som skulle hæve til næste dag. Da måtte vi tidligt op for at give dejen en større gennemæltning for senere at forme det til brød. Der blev ialt ca. 12 stk. Ovnens blev fyret op, og den skulle være meget klar og hed, for at brødet kunne blive gennembagt. Brødet skulle stå i ovnen i to timer. Sigtebrødet blev selvfølgelig bagt ved samme lejlighed, men der kender vi vel alle forberedelserne bedre.

Brygning

Først blev en stor kobberkeddel fyldt med vand. Den kunne vel tage en 10–12 store spandfulde. Vandet skulle i kog og både kar og baljer skulle skures og skoldes. Det store bryggekar blev sat op på et solidt treben. Tappen blev strøet ved at man lavede en slags sigte af noget stift rughalm. Der skulle noget kendskab til for at lave sådan et arbejde. Der var et hul i bunden af karret, som staven skulle gå igennem. Den var gjort fast i halmen, så øllet kunne løbe igennem. Noget malt og lidt humle, der var rørt op med vand til en jævn masse, blev derefter hældt i karret, som så blev fyldt op med det kogende vand. Når det så havde trukket nogle timer og var blevet til øl eller ut, som vi kaldte det før gæringen, kom det op i kedlen igen efter at det var løbet gennem taphullet og ned i baljen. Nu var det både klart og pænt. Nu blev karret tømt for mærsk og halm, og efter at øllet havde fået et opkog kom det tilbage i karret igen. Så skulle det stå til det blev noget afkølet og havde en bestemt varmegrad. Vi brugte et særligt termometer, som var beregnet dertil. Når så temperaturen var passende blev gæren hældt på, så det kunne stå og gære natten over. Der blev lagt et lagen over for at holde varmegraderne til om morgenen, da gæringen havde fundet sted og der var et brus af gær ovenpå, som blev skummet af. Nu var øllet færdigt til at blive bragt i kælderens og hældt på den rene øltønde. Både bagning og brygning skulle ske om formiddagen og være overstået til middag. Der skulle være skrubbet og skyllet ud, så ingen kunne se det store arbejde, der var foregået.

Slagtning

Dette var også kvindernes arbejde. De måtte selv aflive både får og lam, flå dem og tage indvoldene ud. Det var nu ikke så let; men dagen efter, når dyrene havde hængt til afkøling om natten, var det rigtig interessant at komme i gang med at partere dem. Det meste af kødet skulle jo sættes i de store kar, som var blevet rensed og gennemluftet, før de store stykker blev lagt ned og gennemstrøet med salt for at trække, inden lagen blev hældt over. Der

kunne laves mange forskellige ting ud af en slagting. Kødet skulle jo anvendes så godt som muligt, og det ferske havde meget begrænset holdbarhed; der var jo ikke noget der hed frysning.

Grisen lod vi slagteren om, men vi måtte da selv sørge for at partere den og få den anvendt på bedste måde. Der skulle både laves blodpølser, medister og en steg, men det meste kom i saltkarret for at blive opbevaret i længere tid. Senere kom henkogningen på glas. Det var en meget god opfindelse, da vi så altid havde det ferske at ty til.

Der kunne være meget mere at fortælle om. Jeg tænker f.eks. på de lange vinteraftener, hvor vi nærmest sad i halvmørke med vores håndarbejde. Mor sad ved sin rok og vi andre med strikketøjet; det var meget hyggeligt. Mor var meget dygtig til at spinde og kun kendte sin spinderok ud og ind. Den skulle smøres og snorene skulle holdes i orden. Hun spandt den fineste tråd, som senere blev sendt til væveren, da alt vores tøj jo næsten var hjemmelavet. Den monotone snurren, som næsten virkede søvndyssende, husker jeg endnu; men mor kunne det hele udenad og det var ikke nødvendigt med stærkt lys. Der blev lavet et stort arbejde om vinteren, som ikke kan sammenlignes med husligt arbejde i dag.

Det var i korte træk tiden, som jeg husker den fra min barndom.

Snæbum, juni 1971

Marie Olesen.

BREVE FRA VANDREBOGEN

Imellem de ti søskende cirkulerede en vandrebog. Desværre er 1. bind af denne bog gået tabt, men i 2. bind var der et brev fra hver af dem. De følger uforkortet på de følgende sider.

Hammer, den 6. 12. 1931

Kære allesammen!

Nu gjalder luren for sidste gang!

Jeg vil prøve at skrive lidt om det, der for tiden optager alles sind så stærkt, nemlig krisen. Det er sandt, at der tales meget om dette spørgsmål, der er mange forskellige meninger om årsag og middel, men ingen af de endnu prøvede har vist sig at være at værdi. Det der præger dem alle og næsten alle mennesker er modløshed og fortvivlelse i øjeblikket. Vi trænger i dag mere end nogen sinde til ro og mod. Man kunne jo også som nogle mener lade spørgsmålet hvile og sige: Jeg har ingen forstand derpå, det er noget de "kloge" må om. Men det er meget farligt, da jeg mener, at årsagen til de øjeblikkelige tilstande er, at de "kloge" har styret det (samfundet) meget dårligt, for at bruge et mildt udtryk.

Hele fejlen ligger i det ene, at politikerne i 1903 ophævede hartkornsskatterne. Hartkornsskatterne trængte til en revision den gang, nemlig vurdering. I stedet for en botanisk vurdering burde man være gået over til grundvurdering og taget al skat af grundværdierne, altså indført grundskyld, så havde vi i dag ingen krise haft.

Men vi ophævede grundskylden og indførte indkomstskatten. Det vil med andre ord sige, at man tog fødselsretten fra sine efterkommere. Man gav staten lov til at låne, stifte gæld og tage af

borgernes arbejde, løn eller arbejdsudbytte, hvad man vil, fuldstændig efter forgodtbefindende.

Man gav den private ejendomsret til jorden. (*Ingen kan eje jorden, eftersom Gud den Almægtige har skabt os alle med lige ret til jorden*). De private havde frit lov til at råde over, hvad hans medborgere skulle betale ham, for at få lov til at tjene til livets ophold. Det bevirkede at gælden, både den offentlige og den private, og skatterne steg ganske enormt. Gælden er siden 1917 steget med *en million kroner om dagen*, og skatterne er i samme tidsrum *nidoblet*. Er det underligt, vi i dag har krise! Det er så selvfølgelig og ligetil, hvordan kan vi have andet? Det må dog få ende en gang. Under stavnsbåndet måtte bonden ride træhesten, idag må han ride kapitalens hest; den er meget værre, så slem, at han truer med at give op; så giver man ham morfinindsprøjtning i form af "krisehjælp", det kan også stramme ham op en kort tid, men det kan også medføre døden, eller man opmuntrer ham med tilråb som: "Oven over skyerne er himlen altid blå" eller "I en trang tid, gror det bedste frem i et folk", eller "Der er dem, der har det meget værre", "I udlandet dør folk af sult, tak din Gud, for at du får lov til at leve og drage ånde, og får det, du kan spise". Jeg skammer mig ofte, når jeg har nogle stille stunder over, at jeg engang i min uvidenhed har været med til at opretholde et sådant råddent system. Politikerne og kapitalismen, det er nemlig det samme, fortæller os en hel masse, kun for at forvirre os, alle er de enige om at støtte kapitalismen, højfinansens, først og fremmest på arbejdets bekostning; det er fordi man beskytter kapitalen frem for arbejdet. Vi har arbejdsløshed, søster Kirstine. Må jeg indskyde den bemærkning, at ved kapitalen forstår jeg ikke de spareskillinger, som de unge sparer op som hjælp til at stifte eget hjem – dem må de nemlig afgive til kapitalen, for at få lov til at forrente de reelle værdier, de modtager. Heller ikke den kapital, som mennesker ved store anstrengelser sparer sammen for at leve en sorgløs alderdom; den stjæler eller røver kapitalismen nemlig også. Jeg kan nævne masser af eksempler på stræbsomme og sparsommelige mennesker, som i dag ikke har nok at leve af, men må ty til aldersrenten eller lignende almisser givet af partiet Venstre for at de kan få til livets behov, fordi kapitalismen fratog dem – med

lovhjemmel – deres surt fortjente arbejdsudbytte. Ved kapitalismen mener jeg den falske kapital. F.eks. udsteder man obligationer kurs 70 forrentes og afdrages af kurs 100, eller al den kapital, som er indtjent, ikke ved arbejde, men ved monopolmagt. Eksempler på disse er endeløse.

Krisen kan kun forebygges ved at bryde disse monopoler og det kan gøres ved at indføre fuld grundskyld og frihandel, hvad det vil sige har Jens flere gange på udmærket måde fortalt her i vandrebogen, og jeg håber, at du, Jens, vil fortsætte dermed. Vi må ikke lade spørgsmålet hvile. Grundskyld og frihandel kan politikerne ikke indføre, de vil heller ikke, men det kan folket gøre, ”thi det folk, som føler kaldet, er jordens største kraft”. Der findes allerede en del mænd og kvinder, der er gået ind for at bringe oplysning derom ud til det danske folk; disse mennesker er ikke noget politisk parti, men et samfund af mænd og kvinder, som vil bekæmpe partivældet, men de er blevet tvungne til at danne politisk parti under navnet ”Det danske Retsforbund” (navnet er ikke tvunget).

Det, man går ind for inden for D.d.R. er ikke som nogen mener, at komme til magten, men det er retten, man kæmper for, thi kun på retfærdighedens grund kan et samfund bygges, og under fuld frihed.

Man vil vende bøtten og give samfundet det, der tilkommer ham, nemlig grundværdien og den enkelte borger, det, der tilkommer ham, nemlig hans fulde arbejdsudbytte; men det er det modsatte, der sker i dag, idet staten (kapitalismen) tager arbejdsudbyttet, og den private grundrenten (prioritetsrenten). Jens har sagt det før, det kan ikke siges for tit, man vil indskrænke staten til kun at tage sig af det, som den enkelte ikke selv magter: retsvæsen, vejevæsen og sundhedsvæsen samt formynderi over for åndelige og legemlige krøblinge. Staten egner sig ikke til at have med det at gøre, hvori der stikker penge og heller ikke til at være opdrager eller åndelig forsørger. Borgerne i en sådan stat vil under alle forhold have betingelse for at kunne ernære sig selv, og vil også blive tvunget dertil eftersom ingen andre sørger derfor; hvilken betydning dette får i moralsk henseende er det unødvendigt at ofre flere ord på her.

I almindelighed har man intet at fremføre mod retsforbundet; det er udmærket alt sammen, men det er bare uigennemførligt, siger man. Landet vil ryste i sin grundvold. Man nævner altid sådan noget som vores realkredit, men hvad har vor realkredit gavnet os? At største parten af os er blevet ludfattige, eller det skammelige, at vi ikke vil sørge for vore gamle eller arbejdsløse. Mon virkelig nogen er så enfoldige at tro, at der ikke skulle være arbejde nok til os alle, når blot arbejdet bliver givet fri. Alle er født med to hænder, men kun med én mund! De to hænder kan med lethed frembringe det, som en mund kan fortære. Eller nogen siger snusfornuftigt: Jeg er tilhænger af en retsstat, men tror ikke tiden er til det endnu. Hvornår mon så, Johs.?

Det er kønt af dig, at du ikke vil tage opgaverne fra dine børn, du er næsten rørende; men du er virkelig alt for beskeden. Retsstaten kan indføres i dag, blot folket vil det, og det er kun nødvendigt, at man tror på friheden. Hvad sagde man før stavnsbåndets løsning, eller før grundloven af 5. juni 1849, ”Danmark vil ryste i sin grundvold”.

Kampen vil i fremtiden ikke komme til at stå mellem Venstre og Socialdemokratiet, det er nemlig det samme, men mellem retsstat og kommunisme – imellem frihed og tvang. ”Luren gjalder for sidste gang”. Vil vi gå lysere og lykkeligere dage imøde eller er det undergang for slægten? Det beror på os. Retsstaten indføres ikke af snusfornuften, men af den opvoksende slægt. I den vil vi indføre grundskyld og frihandel, ret og frihed gennem tale og skrift. Sådan bygges langsomt men sikkert ”Retsstaten Danmark”. Kom og vær med alle frisindede mænd og kvinder! Det er kun vor pligt.

Det begyndte som en susen
i kornets sommerdag,
og vokser til en brusen
gennem skovens tag.

Hilsen og tak til jer alle
Anna og Johs.

Kære allesammen!

Broder Johannes slutter sit brev med året. Det bliver så min lod at begynde med det nye år. Jeg vil da ønske, at det nye år må bringe os alle, ja hele vort land lysere og roligere forhold at arbejde under.

Broder Johannes har så pænt og klart vist os vejen. Nu er det så blot om at følge den! Ja, gid det var så let! Men trods alt vil jeg sige dig tak for brevet, broder Johannes. Der er meget i dit brev, som jeg er enig med dig i, men du slår jo lidt hårdt sine steder. Så længe retsstaten ikke er virkelighed, kan den sagtens love os gode arbejdsvilkår.

Vi kan også få gode forhold uden en retsstat, når erhvervene vil slutte sig sammen og kræve retfærdighed, og tvinge kapitalen til at undlade spekulation. Det er rigtigt, når du siger, at det er kapitalen, der er skyld i krisen; den tager og udbytter os på bedste måde, og det må kunne forbydes ved lov.

Det er det partipolitiske, der står i forgrunden inde på rigsdagen, og ikke landets tarv og vel, og derfor kommer vi ud i uføret. Jeg tror, at den bedste og letteste måde at komme ud af uføret på, er at bruge de nye andelspenge eller nødpenge, som de jo ikke må kaldes mere, og så den uundgåelige tilpasning, som for enhver pris må respekteres.

Men det er forkert, når du siger, broder Johs., at Socialdemokratiet og Venstre er det samme. Det skulle du i hvert fald bevise noget bedre.

Hvad er Venstres program? At det ikke er blevet fulgt inde på Tinget har sin grund i, at de mænd, som sidder der inde, ikke dyrker partiets interesser, men deres egne. Det største en politiker kan gøre er at mase en modstander så langt ned i snavset som muligt, og så længe det bliver nummer et, når vi ikke bedre tider. Men har vi ikke almindelig valgret? Enhver kan jo stemme og være medbestemmende om, hvilke mænd, vi skal have ind på Tinget. Er vi ikke tilfreds med dem, vi har, så lad nye komme til, så de kan blive bange for taburetterne.

Det er sikkert rigtigt, at roden til landbrugets skatteskrue stammer fra 1903, men da havde Venstre ikke tænkt sig slig en skattebyrde. Da var landbruget nemlig ikke overprioriteret med skat. Men Venstre havde heller ikke tænkt sig alderdomsforsørgelsen til andre en dem, der på en sund og fordragelig måde havde ernæret sig ved deres arbejde; de skulle have deres løn, når de ikke selv kunne tjene den længere.

Ja, noget burde der gøres, men det er vanskeligt, idet vi ikke har lige kår, og derfor bliver det et økonomisk spørgsmål for den enkelte, og ikke for landet i sin helhed, for man kan ikke forlange, at manden med de 30.000 kr. i indkomst kan forstå ham med de 2.000 kr., thi for ham er det ikke et økonomisk spørgsmål at leve, han ser stort på det, og alt klapper som det skal; men ham med den lille indkomst mærker, at han skal spinke og spare, så snart der bliver misforhold mellem indkomst og udgift, thi han kan ingen kapital få lagt op til at tære af.

Der er noget ved Retsfb., som jeg godt kan lide, hvis de kan holde ord, og der er, at de ikke er et politisk parti, men vistnok noget man eller de kalder et samfund; thi i et samfund kommer manden til sin ret og ikke partiet.

Jeg har tænkt meget på – i den sidste tid – hvor er det underligt, vi lever i et rigt land med hensyn til kultur både åndeligt og materielt, vi har haft store profeter, som vi kan drage nytte af den dag i dag, Grundtvig og Kold med flere, og inden for landbruget en stor stab af banebrydende mænd, som vi har meget at takke for både åndeligt og materielt, og alligevel er det galt, vi får overpris for vore varer, men heller ikke det hjælper. Ja, så må der jo være noget galt et andet sted, og det ligger i vor samfundsordning. Jeg vil håbe, at nøden vil hjælpe til, at hver mand må forstå, at han skal stole på sig selv, og at han skal hjælpe sig selv ved sit arbejde og ikke ved almisser. Den vej er vi ude på, og det er det, der demoraliserer os.

Hvordan er det med vore højskoler? Er det ikke et udslag i den retning, eller er det lederne af disse, der ikke forstår nutidens ungdom? Jeg vil håbe, at tiden nu vil vække trangen igen i dansk ungdom til i store tal at benytte disse skoler – dette gælder også for landbrugets skoler.

I min egen bedrift ser det ikke godt ud. Køerne har alle kastet og kun tre har jeg med kalv; mælken svinder til det ganske minimale. Det tager næsten mit gode humør og min arbejdsglæde. Det syntes jeg tidligere, jeg altid kunne blive fyldt med.

Mange hilsener til jer alle og
tak for brevene.

*Nielsine og Kristian
Børnene.*

Snæbum Vestergaard, Torsdag aften.

Endelig har jeg fået fat på vandrebogen og må have lidt skrevet, endskønt jeg har sådan en tandpine, og har haft det i flere dage, så jeg slet ikke har været mig selv. Jeg tror at jeg må få gjort alvor af at få dem ud allesammen, ellers får jeg nok ikke ro.

Ellers må jeg nok sige, at vi har det helt godt med undtagelse af alle små bedrøveligheder, som vi vel alle mere eller mindre er udsat for. Vi lever vel alle i en vis ængstelse for fremtiden. Vi gør os jo undertiden store skrumbler, som vi ikke havde behov. Hvis vi kunne nøjes med at leve "kuns een dag ad gangen", blev livet lettere, særlig i trange tider. Vi gør os jo bekymring for så meget, men "kun eet er fornødent".

Jeg synes altid, at det er så trist at høre på at alle mennesker klager sig. Nu vil en og anden vel sige, ja, kun kan sagtens. Vi står alle for fald, og ingen ved sin skæbne sikker. Jeg ønsker kun alt godt over alle og enhver, og håber på lysere tider.

Det er en mild vinter, vi har i år. Det har til tider været helt forårsagtigt, måske kommer der en lille eftervinter, men den kan da ikke blive særlig lang. Vi har sået gødning og kørt mergel i den sidste tid. Det kan jo ikke vare så længe, inden man kan begynde at så.

Vi har haft børneselskab i dag. Sigrid holdt fødselsdag og havde en flok små piger; det er helt morsomt at se, som de har moret sig. Nå, jeg må slutte.

De bedste hilsener til hele familien

Marie Olsen og børn.

Kære allesammen!

Tak for brevene allesammen, ja det er morsomt at læse dem, ikke nær så godt eller skønt selv at skulle skrive noget. Mændene kan sagtens finde noget rigtigt at diskutere om; anderledes stiller det sig for os, som er optaget af det huslige, for selv om man også nok har lyst til at sætte sig ind i forskellige spørgsmål, som nutiden drøfter, så kniber det altid med tiden dertil, da den slags jo for mig da, først kommer i anden række. Jeg er alligevel glad for at læse, hvad I skriver om retsstaten, og har ingen forstand derpå, og forstår ikke rigtigt, at al uretfærdighed må vige under en retsstat. Jeg tror der skal mere til, men Maren Sørensen fik det i grunden sagt så godt ved Martsmødet i Hobro. Hun sagde: "Det er Guds vilje, at alle mennesker på jorden skal have det godt, også legemlig talt, og det er gudsbespottelse om nogen siger, at der er for mange mennesker i verden, og at det var en lykke om nogen på en eller anden måde omkom. Nej, om vi vil, så kan alle få føde og klæder og gode kår at leve i; alt det, vi ikke selv kan se vej ud af, dette tykke gennemtrængende mørke, har vi selv skabt"; men hun talte ikke om, at en retsstat kunne skabe bedre kår, men det havde hun måske ingen forstand på, men hun sagde, at for at komme frelst igennem mørket, måtte vi ind i kærlighedens nød; men der kan ingen lovgivning hjælpe os (mine ord). Når vi mennesker bliver egennyttige og egenkærlige og bestandig stræber efter jordisk gods og guld, så skal der vist, som tiden går, komme en ulykke over slægten. Noget andet er, at ulykken ikke altid rammer den mand, der har fortjent det; nej, verden er ikke retfærdig, og jeg forstår ikke, at der kan komme en sådan ordning på de materielle goder, at vi alle får efter vor fortjeneste.

Kunne dette ske med en retsstat, da tror jeg, der var meget vundet, og jeg ønsker ærlig og oprigtigt, at inden jeg ser vandremappen igen, det må lysne ude omkring os, så kampen for det daglige brød ikke skal tage al vor livslyst og mod.

Ja, det var ellers ikke meningen at stoppe her, men nu skal Kristiane rejse til Ågård, og jeg har allerede beholdt bogen for længe, så nu skal det være slut.

Hilsen til hver især af jer alle fra hele familien

Thomsen i Vebbestrup brugsf.

Marts den 31.

Kære alle!

Rigtig mange tak for brevene, som det har været mig en glæde at læse; jeg ville gerne have givet et længere bidrag til vandrebogen, men grundet på tid må det være til en anden gang.

Venlig hilsen til jer alle

eders *Kristiane Stougaard*

Brøndum dal den 26. april

Kære allesammen!

Tak for brevene allesammen; de er jo blevet lidt gamle nogen af dem, men derfor kan de jo være lige gode. Jeg har gemt bogen nogle dage, fordi jeg syntes, at du bror Kresten skulle have bogen på din fødselsdag, og jeg vil da sende en rigtig hjertelig lykønskning på fødselsdagen og alt godt ønskes dig i det næste år.

Jeg har hørt, at I har fået eder en lille søn, både du og Amalie ønskes hjertelig til lykke med ham fra os alle her; han er jo nok rigtig kærkommen.

Vi har det godt; Hans Peter er kommet ud at tjene nu, han har været henne hos Aage Kristensen nu i foråret på daglejerarbejde når han ikke var i skole. I går sagde han så farvel til skolen, og han er så blevet fæstet fast hos Aage for sommeren, han skal have 125 kr.; han skal jo gå til præst, så han skal ligge hjemme om natten.

Dermed en kærlig hilsen til hele familien fra os alle her.

Johanne og Anton Nielsen.

Nyhavegaard d. 12. 5. 1932

Kære alle.

Rigtig mange tak for brevene, som vi nu har læst. Jeg fik vandrebogen til min fødselsdag i år sammen med en hel mængde andre breve fra jer, så jeg fik jo noget at læse i. To breve fra hver af jer er jo sjældent at få.

Vi har det ellers i bedste velgående allesammen. Vi er nu blevet færdige med forårsarbejdet, og er i færd med at få ordnet lidt herhjemme ved gården inden vi skal i gang med udtyndingen af roerne. Kålroerne er kommet godt op, men de gror jo lovlig lidt, så vi må jo håbe, at varmen snart kommer, ellers bliver det også galt med græsset for det gror jo intet i denne tørre og kulde. Nu har kørerne græsset det over 1. gang. Jeg har i år lagt to marker ud med græs, én med etårigt og én med to-årigt, og så var det min mening for eftertiden at lægge ud med en to-årig græsmark ved siden af det vedvarende. Det vil jo give en hel del mere hø, så vi om vinteren kan spare en del på det dyre kraftfoder, det kan jo nok gøres nødig. Der er også en grund mere til at jeg lægger ud med to-årigt græs, og det er for bedre at holde jorden ren, for det er ikke let at holde den ren med kommarker i omdriften. Græsmarken skal så have en halvbrak til hvede.

Ja, det er meget alvorlige tider, vi lever i, og jeg håber, at fremtiden vil byde på en bedre og sundere samfundsordning. Og jeg håber også at L.S. bevægelsen, som i det sidste år er blomstret op og farer frem med stormskridt, må blive kvalt i fødselen, for jeg tror, at den fører os ud i meget større og meget værre økonomiske vanskeligheder end vi har i dag, og det var så sandelig ikke ønskeligt.

Venlig hilsen til hele familien fra os alle her på Nyhavegaard.

Amalie og Kristen.

Kære familie!

Egentlig er det ikke den mest belejlige tid, vandrebogen kommer på visit, d.v.s. nok for at læse brevene, men ikke for at få skrevet igen. Men det er vist tvivlsomt, om tiden bliver mere belejlig foreløbig, så jeg må vist hellere tage over tværs og få skrevet — hvem ved forøvrigt, måske de nye penge, ”andelspengene” bliver almindelige før vi ved af, og så ser det jo ud til, at mulksystemet træder i kraft igen for vandrebogens vedkommende.

Jeg siger tak til hver især for jeres breve, som vi med stor glæde og interesse har læst. — Hvor er det ellers en dejlig tid (årstiden). Naturen står i sin herligste pragt, alt folder sig ud, friskt og frodigt; den danske forsommer er en dejlig forventningens tid.

Jeg havde egentlig først tænkt mig at skrive lidt om et 50 års jubilæum, om man kan kalde det sådan, men det er næsten for sent, idet det var 50 år siden i fjor. Jeg tænker på Askov-adressen af 1881. Det var altså i fjor 50 år siden en kreds af venner af åndelig frihed på et møde på Askov højskole i en såkaldt adresse på 8 punkter stillede kravet om åndelig frihed. Der har siden utallige gange været henvist til disse simple frihedskrav, som her stilledes, og med rette. Redelighed og ærlighed samt personligt ansvar, det er egentlig kort sagt adressens indhold. Det er blot beskæmmende, at nu over 50 år efter, at kun så lidt er blevet imødekommet.

Men der er også anledning til at mindes 30 år tilbage. Til efteråret den 8. november er det 30 år siden at Køgeresolutionen blev vedtaget ved de sjællandske husmænds sendemandsmøde i Køge. Politikerne henvises her til grundskyld og frihandel (altså økonomisk frigørelse) som midlet imod de vanskeligheder som folket — og regeringen — også dengang var stedt i; vistnok det første officielle krav om grundskyld og frihandel. Der er siden, og ikke mindst i vor tid, fremkommet adskillige såkaldte resolutioner, men sammenlignet med Køgeresolutionen er der den forskel, at denne repræsenterer fællesinteresser, særgunsten.

Det er også værd at lægge mærke til den jævnhed, der karakteriserer både Askov-adressen og Køgeresolutionen. Det er blot så sørgeligt, at den politiske fløj, som oprindeligt stod vagt om Køgeresolutionen siden så fuldstændig har svigtet.

Men det er vel egentlig JAK pengene og LS, som folk taler mest om for tiden. Der er også meget, der tiltaler ved de såkaldte andelspenge. Der er tre ting, som jeg navnlig vil understrege. 1. De hindrer udbygning. 2. Systemet går direkte til folket *uden om al parlamentarisme*. 3. Systemet bygger på og ledes efter det frie styre og valg efter kvalitetsmetoden. 1 og 2 er to grundpiller, som bærer, 3 er ventilen, der regulerer og fornyer, holder frisk. Må jeg spørge: Hvad kan vi forlange mere?

Nå, jeg må slutte, bogen må videre, jeg har haft den alt for længe. Jeg havde egentlig også et spørgsmål til Søren angående andelssagen, men det får være til næste gang.

Kløverhøet har vi ikke hjemme, der er knap så meget som i fjor. Roerne er vi heller ikke færdige med at hakke anden gang. Rugen og havren bliver vel nok som i fjor, det 6r. byg bliver derimod ringere. Det lakker jo også ad den tid, at høet skal høstes i engen. Vi har hidtil haft godt med græs, men nu bliver der snart for lidt, en god dagsregn ville gøre godt. Vi er ellers raske og har det godt alle. Jeg skulle hilse fra bedstemor og hilsen fra os alle her

på "Stougaardsminde"

Inger og Jens.

Ja! Bogen har jo som sædvanlig holdt sommerferie hos mig, men I må undskyldte, jeg har så meget i mit hoved; det har været for meget i dette efterår. Revidere i 70 brugsf., føre mejeriregnskabet, hente mejeripenge i Hobro hveranden fredag og dele dem ud lørdag formiddag, formand i brugsf. formand og regnskabsfører i forderstoff. formand og regnskabsfører i kvægalvsf. formand i menighedsrådet. Formand og regnskabsfører for mergelselskabet, samt hele spekulatjonen med den nye gård.

Jeg kunne have sendt bogen af sted uden at skrive noget, men det var jeg også ked af, for jeg vil gerne give mit bidrag med i kæden. ("Du kan jo sige nogle af bestillingerne fra dig."). Ja, det er nu ikke så nemt, for dem, jeg helst vil af med, kan jeg ikke komme af med nu, og andre synes jeg ikke, jeg kan være bekendt at løbe fra nu i disse tider. Jeg har undertiden sagt nej til at tage mod valg, men året efter har de tvunget mig, men jeg er nu bestemt på at sige nej til en del ved valgperiodens udløb. Det var en lang undskyldning, fordi bogen har ligget stille så længe. De første par måneder tænkte jeg, pyt, det haster ikke med den, men da vi så kom i ejendomshandel, så blev den glemt til en gang imellem, når jeg så den i boghylden, eller Ane sagde: Du skulle skrive i vandrebogen og få den sendt afsted, det er noget sært noget, at den hvert år skal ligge her så længe. — Den holder sommerferie har jeg gerne svaret. Men nu skal det være alvor. Hvis jeg kunne få tid, og I ikke blev kede af at læse det, kunne jeg gerne få så meget at skrive om, at bogen blev udskrevet, det vil jeg dog ikke gøre, for nu har jeg skrevet 1 1/2 side og ikke fortalt ét ord, som der er noget ved.

Det, som har taget de fleste tanker er jo at berede et hjem og en virksomhed for Kirstine og efter megen overvejelse kom jeg til det resultat, at i det lange løb var det billigst at bygge en hel ny gård. Det er billigt at bygge i år, og så kan vi få det som vi vil, selv om vi vel nok, når det er færdigt kunne ønske et og andet anderledes. Stuehuset er 21 x 12, kohuset 27 x 14, laden 36 x 13 al. For disse tre huse skal mureren have 2250 kr. og tømmeren 1275 kr. i

arbejds løn og tømreren skal tillægge vinduer og døre i stuehuset, køkkenbord, trapper til loft og kælder samt spisekammerinventar og glas i vinduerne i udhusene for de samme penge. Der skal vel bygges et fjerde hus til sommer til hestestald, vognport, tørvehus og hønsehus. Jeg regner med at kunne bygge for 11.000 kr. højst 12.000. Jeg har købt en lille vindmotor til at trække vand op med, den og rørledninger skal jeg give 565 kr. for. Endvidere leverer jeg 2 heste, 7 a 8 køer og 2 a 3 kalve. Maskiner og avlsredskaber mener Åge at han kan betale. Så er der jorden – 28 td.l. – den har kostet 9800 kr., den skal Åge og Kirstine så forrente. Med omkostninger og kurstab skal det vel gå op i 12.000 kr. eller der i nærheden, det kan jo være nok i disse tider, men så er alt jo dog nyt, og der er intet at koste på, når helbred og held bare må følge med.

Herhjemme går alt ved det gamle, kun Ane er blevet ringere til at gå, det kniber hende at gå så langt som til kirke. Herhjemme kan det endda gå for hende, men hen ad en vej, er hun snart færdig.

Åge og Kirstine går jo hjemme i vinter, men til april skal vi have fat i en fremmed pige. Nu vil jeg slutte for denne gang med en undskyldning for bogens lange ferie. Jeg vil ikke ind på politiken denne gang. Det svirrer i luften med Henry George ideer, radikalisme, kommunisme og så meget andet. Vi havde her i kommunen 2 kommuniststemmer til folketingsvalget.

De kærligste hilsener til alle fra os alle.

Søren

Kære allesammen!

Godt et år er gået siden vandrebogen sidst var hos mig. Et år, hvor skyerne har ligget lavt over vor jord. Mon de snart vil lette? Vi ved jo, at oven over skyerne er himlen altid blå. Der er mange i disse tider, hvis sjæleindhold er et håb, håb for hjemmet, for alt det, som vi synes ikke må gå tabt, men skal bevares. — Vi går ind i det nye år denne gang — med et dybere håb, måske end nogen sinde før — men også med en vis ængstelse for, hvad det vil bringe. Jeg håber dog, at det vil bringe os glæde og velsignelse i rigt mål.

Jeg siger jer tak allesammen for eders breve, som jeg nu har læst og glædet mig over. Jeg har ikke selv noget særligt bidrag til vandrebogen, kun et almindeligt brev.

Nu har vi fået godt ende på julen, og er kommet et stykke ind i det nye år. Jeg har sammen med søster Kristiane haft en god ferie hjemme på "Stougaardsminde" hos mor og Jenses. Det er altid dejligt at holde jul og rart at komme rundt og se til jer alle derhjemme. Tørring ligger jo lovlig langt fra Hobro til at smutte derhen på en dags tid. Jeg skal hilse jer alle fra søster Kristiane. Hun er i skolen for tiden. Vi har det godt begge.

I dag er den første sne falden. Børnene bolttrer sig vældigt i den og morer sig med at køre i kælke. Der er en jubel uden ende.

Jeg er meget spændt på, om der i løbet af foråret vil vise sig et arbejde for mig i samfundet. Jeg hører jo med i de arbejdsløses lag i tiden, men har dog ingen grund til klage. — Det er jo også vanskelige tider for friskolefolk.

Mange gode hilsener til jer alle

eders *Nora*

Afsendt d. 23/1 — 33.

LIDT OM DE ENKELTE FAMILIER OG DERES EFTERKOMMERE

Familiekomsammen

Søren Kristen Stougaard, født i Lindum 1. 5. 1795. Død i Haldthostrup d. 3. 4. 1868.

Hustru **Karen Marie Kristensdatter**, født i Fjeldsø ? 1800, død i Haldthostrup 7. 10. 1877.

* * *

Kristen Sørensen Stougaard, født 20. 3. 1843 i Haldthostrup og død samme sted 16. 11. 1920.

1. hustru **Anne Kirstine Jensen**, født 1. 11. 1847 i Hvidding, død i Haldthostrup 6. 10. 1883.

2. hustru Indgik ægteskab med **Nielsine Johansen**, født i Demstrup d. 15. 9. 1859, den 12. juli 1887. Død i Vebbestrup den 21. 8. 1836.

I første ægteskab var der tre børn, to sønner og en datter, men kun en levede, nemlig Søren Stougaard. I andet ægteskab var der 5 døtre og 4 sønner.

Kristen og Nielsine Stougaard (ca. 1918)

Søren Stougaard, f. 14.10.1872 i Haldthostrup, død 23.10.1948 i Snæbum. Gift 14.10.1905 i Snæbum med
Ane Dorthe Vestergaard, f. i Sjørring 8.3.1873 – død 27.11.1953.

Børn:

Ane Kirstine Stougaard, f. 16.5.1906, gift den 5.11.1932 i Snæbum kirke med

Aage Bundgaard Olesen, født i Brøndum 14.9.1902.

Børn: Anna Stougaard Olesen, f. 10.3.1937.

Sigrid Stougaard Olesen, f. 11.3.1940.

Kristen Stougaard, f. i Snæbum 2.5.1911.

I 1902 købte Søren gården i Snæbum. Det var gamle bygninger. Stuehuset var i bindingsværk og de øvrige bygninger var faldefærdige. Året efter byggede han lade og et par år efter kostald. Jorden var god, men meget forsømt. Senere kom de andre bygninger med, så gården var bygget helt om i 1913. Søren var ladet med energi. Der skete noget, hvor han var med, og det, parret med ordenssans gjorde, at der var andre i sognet, der kunne se, at her var manden, der kunne sætte noget i sving. Der var ikke den ting i Snæbum sogn, som han ikke havde med at gøre, og han passede det som var det hans eget. Han var andelsmand til fingerspidserne, og forstod at administrere andres sager, uden at det gik ud over hans eget.

Så skete pludselig det forfærdelige. Han fik sin ene arm revet af i vindmotoren midt på overarmen (26.2.1911). Vi syntes den gang, og ikke mindst far og mor, at nu var alle sunde lukket for stedsse, men nej – Søren lod sig ikke kue. Allerede mens han lå på sygehuset, begyndte han at lære at skrive med venstre hånd, og inden længe gik det fint, ligeledes arbejdet i mark og stald. Han forstod at udnytte sin arbejdskraft, hvor han kunne, og tog stadig del i arbejdet med foreningslivet.

I 1922 fik han den anden hånd ødelagt ved en eksplosion. Det tog stærkt på hans gode humør, men ved ihærdig øvelse med de sparsomme fingre, kom han hurtigt til at skrive igen. Dels havde han dengang med så meget at gøre, at han vanskeligt kunne

Søren og Ane Stougaard (ca. 1930)

Toftegaard (ca. 1918)

komme ud af det og dels følte han sig sikkert også tiltrukket af arbejdet.

Søren har selv lavet nogle optegnelser, men kun slutningen er blevet tilbage. Begyndelsen mangler, men den har jeg så prøvet at skildre i ovenstående.

Når han med de handicap, han havde, kunne fortsætte med at drive gården så mønsterværdigt, skyldtes det ikke mindst hans dygtige kone Ane, som var med i kostalden ved malkning både morgen og aften, og samtidig havde hun et skinnende rent hjem.

I 1948 indstillede sognets beboere ham til Dannebrogsmænd, og han fik dannebrogsmændenes hæderstegn overrakt d. 13.5.1948.

Kristian Stougaard

— — — — —
". . . hånd, det var jo besværligt, men det går jo nogenlunde. Gennem årene har jeg haft en del at gøre udenfor min hjemlige bedrift. Været tyredommer ved Hobro Landboforenings dyrskuer i flere perioder. Fra 1917 til 1934 kasserer og regnskabsfører for mejeriet her. Fra 1909 formand og kasserer i Snæbum brugsforening i 26 år. Fra 1906 kasserer og regnskabsfører for Snæbum foderstofforening og er det fremdeles. Fra 1922 formand og regnskabsfører for Handest-Hvilsom mergelselskab til dets opløsning i 1934. Vi lånte 500.000 kr. i forsikringsselskabet Hafnia, og 20.000 kr. andet steds og betalte det hele tilbage i de 12 år. I 1924 lærte jeg dobbelt bogholderi, var derefter kredsrevisor for Fællesforeningen for Danmarks Brugsforeninger i 11 år. Begyndte at revidere i 11 brugsforeninger og endte med at revidere i 79. Fra 1937 revisor i Hobro Andelssvineslagteri og er det endnu. Fra 1936 revisor i Hobro Landbosparekasse og er det endnu. Er for tiden kirkeværge, samt medlem af provstiudvalget for Nørrehald med flere herreders provsti.

Når det er gået så godt i økonomisk henseende har min ualmindelige dygtige kone, mine to børn samt flinke og dygtige tjenestefolk sin store andel deri".

Ane Marie Kristine Thomsen
f. 11.10.1888.

Kirstine og Johannes Thomsen (ca. 1916)

Efter konfirmationen blev Kristine hjemme og hjalp til i huset til hun var 17 år gammel. Derefter fik hun plads i Røjdrup – var hjemme igen i en periode – og kom så i 1908 på højskole i Ollerup. Efter højskoleopholdet var hun i et par år hos Thouline Christensen i Hobro, hvorefter hun kom til Mellerup og senere til Vebbestrup. Her var hun husbestyrerinde hos Søren Bach.

Fra november 1913 fik Kristine plads som stuepige på Støvring højskole. Her blev hun et år – det sidste halve år som kokkepige. Her traf hun sin tilkommende mand, *Johannes Thomsen*, der var elev på højskolens uddelerkursus vinteren 1913–14.

Efter at have forladt Støvring, var Kristine hjemme på Krogsagergaard indtil sit bryllup den 28.3.1916.

Johannes Thomsen blev født i Farsø som søn af landpost og husmand Niels Thomsen og hustru, Maria. Der var ialt 11 børn, og Johannes var den næstældste; han blev født den 31.5.1894. Efter konfirmationen kom Johannes i lære i brugsforeningen i Hald ved Højslev hos Jens Asp. Det var ikke tilfældigt, at det blev i en brugsforening, han kom i lære. Niels Thomsen i Farsø var interesseret både i andelsbevægelse, højskole og politik. Det blev også interesser, der kom til at præge Johannes livet igennem.

Fra Hald kom Johannes til Vester Hornum brugsforening hos Jens Andersen. I vinteren 1913–14 var Johannes elev på Støvring højskole, der også var uddelerskole. Forstandere på skolen var

H.C.Andersen og Søren Frederiksen. Det blev en udbytterig vinter, men frem for alt: han lærte Kristine at kende.

Efter opholdet i Støvring kom Johannes til Ejsing brugsforening som kommis hos Ingvard Pedersen. I 1915 blev han uddeler i Madum i Vestjylland, men flyttede tilbage til Ejsing året efter – nu som uddeler.

Kristine og Johannes blev viet i Øls kirke d. 28.3.1916 og rykkede ind i Ejsing brugs. De befandt sig begge godt i Ejsing og mindedes siden tiden der med særlig glæde. Alligevel flyttede de den 1. marts 1917 til Vebbestrup. Der var en større forretning og større fremtidsmuligheder – og det var i nærheden af Kristines familie. Og i Vebbestrup blev de, selv om der gik en del år, før de holdt op med at spekulere på andre muligheder. De savnede det fælleskab, som de havde levet med i i Vestjylland, men økonomisk var deres vilkår bedre. De holdt forbindelsen med Støvring vedlige, fulgte møderne på højskolen og blev medlemmer af frimenigheden, ligesom de også deltog i Kirkeligt Samfunds møder og gudstjenester i Hobro. Der blev stiftet en ungdomsforening i Vebbestrup med Johannes som formand. Foreningen eksisterede i en årrække og arrangerede møder af forskellig art for sognets unge.

Forretningen voksede støt og der blev udvidet og bygget om flere gange. Der skulle slides og spares, men det gik fremad.

Efterhånden kom der børn i huset, fem i alt, tre drenge og to piger. En lille pige var svagelig ved fødselen og levede knap et par år. De andre er: Erik (19.5.1918), Bengt (16.8.1919), Sine Marie (10.8.1922), Gudrun (8.9.1924) og Niels Erling (14.11.1928).

Da skoleforholdene i Vebbestrup ikke var gode på den tid, kom de ældste børn til at gå i en lille privatskole i Hobro. Dette hørte op da J.Graae Rasmussen blev førstelærer i Vebbestrup i 1931. Da han senere oprettede et præliminærkursus, afsluttede alle børnene deres skolegang her.

Der blev holdt sølvbryllup i 1941. Det var igen krigstid med vareknaphed og besvær med rationeringsmærker; men der blev holdt en god fest med slægt og venner og naboer i forsamlingshuset. – Børnene var nu ved at flyve fra reden, og i de år skrev Kristine mange gode og kærlige breve til sine børn, fulgte dem i tankerne og skabte fest, når de kom hjem i ferierne. Hun var

hjemmets midtpunkt, altid virksom i sin omsorg for familien, læste meget og var levende optaget af folkelige og kristelige spørgsmål.

Men Kristines helbred var ikke stærkt, det kneb især med hjertet. Hun døde pludselig af en blodprop i hjertet den 13. dec. 1952.

Johannes oplevede at holde 50 års jubilæum i Vebbestrup den 1. marts 1967. Dagen blev markeret på festlig vis. En måned senere trak han sig tilbage fra sin stilling som uddeler. Siden 1952 havde den ene af døtrene været hjemme og hjulpet med at styre huset samtidig med at hun var lærerinde i Hobro. Nu flyttede de begge til Hobro. Men Johannes fik ikke noget langt othium. Forskellige sygdomme stjal på kræfterne og han døde den 2. juni 1970.

Om børnene fra dette hjem:

Erik blev efter endt uddannelse lærer ved Høng private realskole og studenterkursus – senere lærer ved Vordingborg seminarium og er nu seminarielæktor i Hjørring med matematik som fag. Han er gift med *Else* (født Schøtt) som underviser i gymnastik ved seminariet. De har en søn *Niels Erik* (f. 19.6.1962).

Bengt blev efter sin uddannelse lærer i Padborg, kom senere til Tønning i Sydslesvig og derfra til Horbelev på Falster, hvor han blev skoleinspektør. Han er nu skoleinspektør i Ulkebøl ved Sønderborg. Han er gift med *Kirsten* (født Meinertz) som også er lærerinde. De har børnene: *Søren* (f. 27.11.50), *Kristen* (f. 1.12.54), *Lise* (f. 9.2.1962) og *Lars* (f. 3.11.1963). Søren studerer biologi ved Århus universitet.

Sine Marie, kaldet Musse, blev børnehavelærerinde og fik stilling i København, indtil hun giftede sig med *Robert Kerstens*. De bor i Silkeborg, og Robert er direktør for fabrikken "Funkki" i Hamme-rum. Musse har halvdagsjob som leder af en børnehaveklasse. De har børnene: *Agnethe* (f. 14.6.1949), *Henrik* (f. 9.9. 1950) og *Elsebeth* (f. 7.7.1952). De to ældste har påbegyndt studier i henholdsvis Århus og København.

Gudrun fik stilling som lærerinde i Sydslesvig, kom derfra hjem til Vebbestrup, og er nu lærerinde i Hobro.

Erling studerede teologi og blev efter afsluttet embedseksamen hjælpepræst i Horsens. Derfra kom han til Torsted-Hover som sognepræst, og blev i 1969 provst i Ulfborg-Hind herreder. Han er gift med *Anne* (født Nordentoft), der er uddannet som bibliotekar. De har børnene: *Kristine* (f. 1.3.1958) og *Gertrud* (f. 20.5.1962).

Hobro, den 22. juni 1971
Gudrun Thomsen

Karen Marie Olsen, f. 15. 8. 1890.

I 1915 blev jeg gift med *Ole* (f. 25.11.1883), som jeg i mange år havde kendt og oplevet en lykkelig ungdom sammen med. Det blev mit andet gode hjem, da vi overtog gården i 1915. Her var der også nok at se til. Forholdene var jo de samme som derhjemme. Ole var vant til at arbejde hurtigt, og det gled let fra hånden for ham. Han havde arbejdets glæde, og det med at stå tidligt op og se solen stå op nød han virkelig, og han undrede sig meget over, at der var nogen, der ville gå glip af at opleve den skønne morgenrøde, som så mange sover sig fra.

Vi fik hurtigt en lille børneflokk, som vi begge betragtede som nogle små vidundere, hvad de selvfølgelig ikke var, men børn kan være livsglade og muntre i hele deres færden; det er vel en gave for hele livet.

Men der kom tunge og trange tider, da vi mistede vor kære mand og far (1929). Det blev et vendepunkt i hele vor tilværelse. Den dybe sorg kan ikke beskrives, men vi måtte kæmpe os igennem det og tage dagene, som de blev os givet. Mange gode mennesker hjalp os, det var en stor trøst. Arbejdet optog os alle, men savnet var og blev det samme altid. Nogle år efter (1937) mistede vi vor lille Sigrid, det kom også meget brat og betød dyb sorg for os alle. Men vi må sige:

med sorgen og savnet hold måde,
Gud lader os trøste og råde.

Snæbum, juni 1971

Marie Olesen

N.B.

Ole døde efter et ulykkestilfælde. Han ville køre ud i "heden" med vand til kreaturerne. Dette foregik med heste og en stor vandtønde på en vogn. Mens vandet løb af tøndens græssede hestene. Da tøndens var tom ville Ole sætte sig op på den, men pludselig gav hestene et ryk, Ole mistede balancen, styrtede forover og brækkede halsen. To dage senere døde han på Hobro sygehus.

Sigrid døde af bughindebetændelse, ligeledes på Hobro sygehus.

N.St.

Marie og Ole Olesen (ca. 1920)

Vestergaard (ca. 1920)

Børn:

Søren Olesen, f. 6.6.1918, gift med **Edith** (f. Nielsen 4.12.1926)

1944, købte ejendom samme år. Børn:

Sigrid, f. 4.6.1944, gift med **Keld Skovhus** 1966.

Ole, f. 30.5.1945.

Ivar, f. 30.4.1947.

Helge, f. 19.4.1949.

Gurli, f. 17.12.1959.

Inge, f. 18.12.1961.

Kirsten Olesen, f. 11.4.1920, gift med **Bruno Andersen** 1946. Børn:

Birgit, f. 19.12.1947.

Esbern, f. 6.1.1950.

Ellen Olesen, f. 5.6. 1921, gift med **Henry Christensen** 1947. Børn:

Peter, f. 2.7.1949, gift med **Jane** 1970.

Kirsten, f. 24.5.1951.

Birgitte, f. 25.12.1953.

Kristen Olesen, f. 7.5.1923, gift med **Kirsten Vad** (f. 20.2.1932)
1956. Børn:

Mona, f. 1.2.1957.

Birthe, f. 19.7.1958.

Tove, f. 12.10.1960.

Jane, f. 24.10.1967.

Sigrid Olesen, f. 24.2.1925, død 1937.

Ernst Olesen, f. 19.4.1927 (købte gård i Farre ved Hammel 1954).

Familien i Brøndum Dal.

Johanne, f. 15. 8. 1890, gift med *Anthon Nielsen* (f. i Væth 9.7.1884), overtog sit fødehjem i Væth 1912, men solgte det ved sit giftermål med Johanne d. 12.7.1912 (fars og mors sølvbryllupsdag) og købte ejendom i Brøndum på ca. 20 td.l.d. Denne drev de til Hans Peter og Marie overtog den i 1946.

Både Anthon og Johanne havde været på Ollerup højskole. Anthon var karl herhjemme i 2 år og Johanne var pige hos Anthons broder, lærer Nielsen, samt hos et lærerpar i Gassum. Anthon husker jeg som den livsglade unge mand, da han var herhjemme, altid i godt humør og med enestående evner som fortæller. Vi drenge kunne lide ham, han lavede flitsbuer og stenslynger til os. Han havde megen lyst til læsning, kom han igang med en bog, kunne han blive helt væk i den.

Børn:

Sigurd Stougaard Nielsen, f. i Brøndum 15.5.1913, blev uddannet ved landbruget og efter giftermål med *Karen Pedersen* (f. 28.7.1916) overtog de en ejendom i Hvilsum. Senere overtog de Karens hjem ved Mariager. To børn i ægteskabet:

Svend, født 4.4.1941, handelsuddannet, gift med *Tove*.

Ingrid, f. 26.4.46, gift med *Henning Jensen*, Randers.

Meta, f. 28.7.1916, gift den 4.11.1942 med *Ingvard Pedersen*, der er lagerforvalter i Hadsten. De har to børn:

Else, f. 11.6.1947, er uddannet som lærerinde og er p.t. i Viborg.

Erling, f. 4.9.1951, er i boghandlerlære i Hadsten.

Hans Peter Stougaard Nielsen, f. 25.4.1918, gift med *Marie Jensen* 21.4.1946. Overtog hjemmet i Brøndum i april 1946. Børn:

Benny, f. 25.4.1947, gift med *Zita Rieks* 4.7.70. Er postassistent.

Grete, f. 8.6.49, er sygeplejerske. Blev 28.9.69 gift med *Tage Gundersen*, assistent for Mejerikontoret.

Birgit, f. 10.11.56.

Anni, f. 11.6.59.

Johanne og Anthon Nielsen (ca. 1947)

Brøndum dal (ca. 1946)

Poul Stougaard Nielsen, f. 4.3.1920, uddannet ved landbruget. Nu fodermester på Lolland. Gift 28.4.46 med *Harriet Jørgensen*, f. 7.1.26. Børn:

Jan, f. 10.7.47, gift med *Vibeke* (f. *Plambech*) 16.8.69. Jan arbejder for tiden som falck-redder.

Erik, f. 8.6.1954, er mekanikerlærling.

Johannes Stougaard Nielsen, f. 13.6.1924. Uddannet ved landbruget. Dimitteret fra Landbohøjskolen 1958. Leder af De studerendes Råds forlags- og trykkerivirksomhed samme sted. Fra 1966 egen forlags- og fremstillingsvirksomhed for bøger og tidsskrifter. Gift 1960 med *Birthe* (f. *Hansen*, 8.2.1932). Bopæl København. Børn:

Birgitte, f. 6.9.63.

Marianne, f. 11.12.65.

Holger Stougaard Nielsen, f. 7.10.1926, uddannet ved landbruget – en tid lastbilchauffør – senere uddannelse ved Landbohøjskolen, dimitteret 1960. Ansættelse hos maskin- og bygningskonsulenten i Roskilde og senere som lærer på Asmildkloster landbrugsskole. Nu maskin- og bygningskonsulent på Bornholm. Bopæl Rønne. Gift 25.6.55 med *Liesel*(f. 6.12.32). Børn:

Bjarne, f. 1.6.61.

Margot, f. 17.10.63.

Leif, f. 14.7.69.

Jens Stougaard, f. 30.4.1892 i Haldthostrup.

Efter 7 års skolegang blev han karl herhjemme. Han var jo 5 år ældre end Johannes og mig og var noget af et ideal for os. I sig selv var han også idealist og havde en livlig fantasi. Han læste meget, ja slugte alt, hvad han kunne finde af læsning ikke mindst om politik, og han gemte det ikke for sig selv, men fortalte os drenge om det han læste og om hans fantasier, men en stor del gik over hovedet på os. Vinteren 1913-14 var han på Støvring højskole, hvilket gav ham mere viden og en større horisont. Efteråret 1914 kom han til Blikshøjgaard i Vorning hos Jens Flarup. Her var han et år og mødte *Inger Flarup*, som var pige hos sagfører Bæch. De blev forlovet til efteråret, da Jens rejste fra Blikshøjgaard. Jens rejste da på Askov højskole, og Inger, så vidt jeg husker, til Svallinggard som kokkepige. Jens'es askovophold satte nok sit præg på ham for livet. Der var lærerne Arnfred, Nutshorn og Schrøder. Jacop Appel var dengang forstander, men da han samtidig var minister var det fru Appel, som ledede skolen. Jens havde den gang mest lyst til at læse videre, men kunne nok ikke blive klar over, hvad han skulle studere til, og så gik han igang med landbruget igen. Under sit ophold på Askov blev Jens meget grebet af Henry Georges tanker, og han studerede hans tanker ret nøje og fortsatte dermed op igennem årene samtidig med at han forfægtede de tanker og ideer, at Danmark skulle være en retsstat.

Foråret 1918 havde han bryllup med Inger Flarup (f. i Vorning 24.2.1893). Forinden havde de købt en ejendom på Hvidding Skovager på ca. 20 td.ld. Ejendommen var mager og forsømt og gav ikke meget fra sig, derfor solgte de den i 1924 og fik 42 td.ld. af gården herhjemme. Her byggede de en trelænget gård og fik et i høj grad hyggeligt hjem for dem og deres børn.

Jens havde en periode ischias og var uarbejdsdygtig. I 1937 solgte de gården og flyttede til en mindre i Handest. Her virkede de til *Lis* og hendes mand overtog ejendommen.

Jens havde det strengt de sidste par år, han levede, idet han mistede mælet og var lammet i højre side. Det var hårdt for en mand som ham, der var så glad for at tale; men man mærkede det ikke. Kom man for at besøge ham, hilste han med et nik og et

Jens og Inger Stougaard (ca. 1950)

Stougarndsminde (ca. 1928)

smil. Få dage efter sin 75 års fødselsdag udåndede han, befriet for sin tunge byrde her i livet og blev begravet på Handest kirkegård. Her talte pastor Kristensen smukt og personligt over Jens ud fra ordene: Min sjæl, lov Herren, og glem ikke alle hans velgerninger. Jeg husker endnu enkelte ting fra talen, som jeg synes passede så godt på Jens. – ”. . . Jens Stougaard havde et ydmygt sind – en taknemmelig indstilling til livet. Han var en fin og nobel personlighed og i ordets bedste forstand var der noget fornemt over hans væsen. Tillige var han en belæst mand; det var berigende at være sammen med ham. Han levede optaget af tidens spørgsmål og var dybt rodfæstet i den kristne tro. Han elskede livet; han kendte også livets pris. Han vidste at vort liv er som markens græs, og han kendte en virkelighed, der er større end denne.” – Det var stærke og personlige ord, talt ved en bære, men jeg synes, at det skulle med.

Kristian Stougaard

Børn:

Signe, f. 9.7.1919 i Hvidding Skovager, viet i Sct. Peters kirke i Randers 31.7.1946 med overlærer *Jens Lund* (f. i Udby skole 20.10.1910). Børn:

Morten Lund, stud.mag. (f. i Voldum skole 5.4.1947), gift med lærerinde *Dagny Eriksen*, Tirstrup skole (f. i Bode 31.8.1947).

Karen Margrethe Lund, stud.mag. (f. i Voldum skole 27.5.1949).

Kirsten, f. 13.7.1921, gift 13.7.1944 med *Helbo Lerche* (f. 26.4.1921). Vi arbejdede som medhjælp på Helbogård til 1957, hvor vi forpagtede gården. I 1963 købte vi den. Børn:

Inge-Mette (f. 9.3.1945), bankuddannet i Randers Diskontobank og i Hambros bank, London. Tog derefter til Canada for at blive gift med sin forlovede, *Kai Rosenberg*, som var under uddannelse til pilot (gift 7.4.1966). Efter 6 år i flyvetjenesten som transportflyver, jetpilot og i helikopterredningstjenesten er Kai p.t. ved at uddanne sig til lærer i Hjørring, mens Inge-Mette har stilling ved Hjørring Diskontobank. Deres børn:

Hans, f. 1.2.1967.

Tomas, f. 4.8.1969.

Aase (f. 21.8.1946), havde først et år i huset, hvorefter hun var i præp. på Silkeborg seminarium. Hun blev desværre ikke optaget – har været barneplejerske på forskellige børnehjem. En vinter på Krogerup højskole. Er nu plejeassistent på "Tranehaven" i Ordrup.

Anders (f. 11.8.1948) er handelsuddannet og ansat hos Magnus Christiansen A/S, Hobro i traktorafdelingen.

Helbo (f. 13.1.1952) tog laboranteksamen fra Laborantskolen i Frederikshavn og fik stilling på Løvens kemiske Fabrikker og Tarm sygehus. Har været forpraktikant på Julemærkehjemmet i Hobro, da han tænker på at tage anden uddannelse.

Peter (f. 5.10.1958) skal konfirmeres til foråret og skal derefter, ligesom de øvrige har været, på Randers Realskole. Han vil være landmand.

Helbogaard, den 24.6.1971

Kirsten Lerche

Elisabeth, f. 2.1.1926, gift 15.12.1948 med *Otto Rasmussen* (f. 18.1.1921). Børn:

Jens-Jakob (f. 6.1.1950).

Svend Alfred (f. 21.1.1953).

Inger (f. 5.8.1953).

Efter vort giftermål købte vi fars ejendom i Handest, som vi drev, til den brændte ved lynnedslag 24.8.1953. Vi byggede den op påny og drev den videre til 1954, men på grund af uheld og modgang, solgte vi den og var fodermester i 2 år. Så købte vi et hus i Sdr. Borup ved Randers og Otto var kontrolassistent i 2 år. Vi solgte huset, lejede en lejlighed og købte byggegrund i Sdr. Borup. Her byggede vi et dejligt rødstenshus i 1962, og Otto fik plads som brænder på Fibo-værket i Ølst, hvor han nu har været i ca. 12 år.

Jens Jakob er chauffør og kører for et tæppefirma (C. Olesen, København). Han kører hver dag fra Dronningborg til Skagen.

Svend er fisker og har fisket siden sin konfirmation. Han fisker fra Esbjerg.

Inger skal begynde i 1. real efter sommerferien. Hun ønsker jo så, at hun kan klare realeksamen.

Sdr. Borup, 28. juni 1971

Lis Rasmussen

Kristiane Stougaard, f. 6. 12. 1893, var elev på Støvring højskole sommeren 1913, blev forskolelærerinde fra Th. Langs seminarium i Silkeborg oktober 1916. Elev på Ollerup gymnastikhøjskole sommeren 1920. Var lærerinde ved Hundstrup forskole på Fyn fra 21. maj 1919 til 1. september 1922, hvor hun flyttede til Aagaard forskole, Ø.Starup sogn, og her var hun til sin død den 28. juli 1936. Elev på Askov udvidede højskole vinteren 1924-25.

Kristiane (ca. 1915)

Eleonora Kirstine Stougaard, f. 16. 1. 1895, var sommeren 1915 elev på Ollerup Folkehøjskole. Sommeren 1920 på Ollerup gymnastikhøjskoles 3 mdr. kursus. Gennemgik i 20-erne den udvidede folkehøjskoles kursus på Askov højskole. Var en periode lærerinde ved fri- og efterskoler – men ellers beskæftiget ved husligt arbejde.

Vorup, den 29. maj 1971
Nora Stougaard

Nora (ca. 1915)

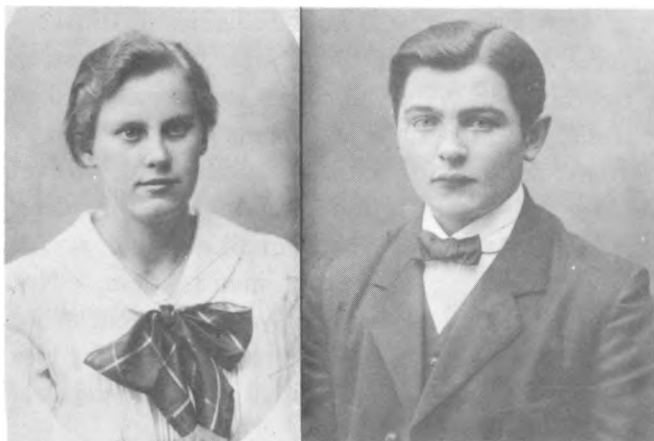
Johannes Stougaard, f. den 1. 3. 1897, gift den 20. juni 1924 med **Anna Ballegaard**, f. 15.6.1900. I 1920 kom Johannes til Uhrskovgaard i Tørring, ikke langt fra mit hjem, som lå i Plougstrup mellem Tørring og Hammer. Vi så hinanden første gang ved et møde i Hammer Mølle. I 1921 besøgte jeg Johannes i hans hjem på Krogsagergaard. Hans far var for kort tid siden død, hvilket prægede hjemmet. Johannes' mor spurgte mig om jeg havde været på højskolen. Jeg var forlængst blevet opmærksom på, at alle hendes børn havde været, ikke på een skole, men på flere. – Nej, jeg havde ikke været på højskole, men det var meningen, at jeg skulle, og det blev Ollerup højskole i sommeren 1922. – Jeg blev vel modtaget i Johannes' hjem, og jeg kom til at holde *meget* af hans mor.

Nogle år gik, vi skulle begge ud at se og lære noget. Vi ville med tiden gerne have en gård. Johannes sagde, at han ikke gerne ville begynde med mindre end 12 køer. Johannes havde været på Ollerup gymnastikhøjskole. Siden var han elev på Dalum landbrugsskole, hvor han ledede gymnastik, han besøgte også Korinth landbrugsskole, hvor han havde plads som fodermester.

I 1924 købte vi Nørremarksgaard i Hammer. Johannes overtog gården om foråret og hans mor tog sig af husførelsen til vi havde bryllup den 20. juni.

Gården var forsømt og tiderne var ikke gode for landmanden, men vi havde 10 lykkelige år til sygdommen begyndte med træthed og smerter i hovedet. Meningitis sagde doktoren, og den 12. februar 1934 døde Johannes på Brædstrup sygehus, 37 år gammel.

Det var svært at skulle skilles i så ung en alder, og hvordan skulle det gå. Mor, som boede hos os blev mig til stor hjælp, både på den ene og den anden måde. Naboerne mente ikke, at det var let for os to kvinder at fortsætte med gården. Vi måtte meget hellere sælge. Men vort hjem skulle bevares, var tanken. Vi havde kun en ung karl til hjælp, men med det samme sendte Johanne og Anton i Brøndum deres ældste søn, Sigurd ned til os. Det var godt og med deres hjælp kom vi sommeren over til 1. november. Da havde vi fæstet en ældre karl som bestyrer. Han var dygtig, tiderne blev bedre. Han blev nogle år, og da *Erling Nielsen* kom til os i

Johannes (ca. 1916) og Anna Stougaard (ca. 1922)

Nørremarksgaard (ca. 1946)

1938 kunne vi trygt lægge tøjlerne i hans hænder. Vi blev gift i december 1940.

Tørring, juni 1971
Anna Nielsen

Da jeg begyndte at skrive, var det meningen at skrive lidt om Nielsines barndomshjem i Hanherred, men en tid veg jeg tilbage, fordi det er så vanskeligt at skrive om det, man havde så kært og nu har mistet.

Nielsines far og mor havde et lille hjem i Bejstrup med 4 køer. Ved siden af at passe ejendommen var han forkarl på en gård på ca. 200 td.ld., Tanderupgaard, som lå ca. 1 km fra deres hjem. Da Nielsines morfar ikke var rask, kom de til Tanderup og fik fødehuset der. Det var større, og da nabogården så brændte, var de tre om at dele dens jorder, så Nielsines hjem blev på ca. 75 td.ld. Nu var bygningerne for små, og derfor blev der bygget en hel ny gård på den modsatte side af vejen. Nu var der noget at lave til de ialt 10 børn. Der var et temmeligt stort tørveskær, så der blev gravet mange tørv, hvoraf de fleste blev solgt. I en tidlig alder blev børnene sat til at trille tørv ud med trillebør samt til at rejse og stakke dem.

Nielsines forældre var yderst nøjsomme. Med 10 børn kunne det jo også være nødvendigt, men som Nielsine ofte har sagt: "Vi mærkede aldrig, at der var mangel på nogen ting, hverken klæder eller mad, endsige penge, men det var mors og fars natur, at man ikke måtte sløse med noget".

Om efteråret og op til jul, når slagtingen stod for døren, kom de fattige koner fra egnen (dem var der virkelig nogen af den gang) og frittede ud om der snart skulle slagtes. De var bange, at de skulle blive glemt, men de blev ikke glemt. Dagen efter slagtingen blev Nielsine og hendes søskende sendt ud med små pakker kød og flæsk til de, der trængte. "Jeg forstår ikke", har Nielsine tit sagt, "at der blev noget til os selv, men vi manglede aldrig".

Det var hjemmets indstilling, at man skulle dele med dem, der havde mindre end de selv. – Nielsine fortalte engang, at hun og en broder havde været hos købmanden for deres mor. Der var nogle ører til overs, som de måtte købe for efter eget ønske. De købte så tre figer – så det har ikke været mange ører – og spiste en hver. Da de kom hjem, mødte de det gamle får og det fik så den tredje.

Børnene kom tidligt ud at tjene, for det meste i nærheden af hjemmet. På den måde fik børnene tidligt lært at stå på egne ben.

Nielsines mor havde sukkersyge og en leversygdom og døde

efter sin 60 års fødselsdag. Desværre kom jeg kun i hjemmet 1 års tid før hendes død og kendte hende kun gennem Nielsine, men hun var ualmindelig energisk og arbejdsom og havde et i alle måder propert og hyggeligt hjem. Hun lærte sine børn at bestille noget. Hun vævede således alt deres tøj selv, også dynevår. Hjemmet var stærkt præget af Indre Mission og en dyb religiøsitet prægede det parret med stor gæstfrihed. De holdt et par gange om sommeren friluftsmøder for de unge, og der samledes op til 70–80 unge en aften og så gik det løs med leg og sang.

Den 2. november 1922 holdt Nielsine og jeg vort bryllup i Haverslev kirke. Et par dage efter flyttede vi ind på "Krogsagergaard". Nu begyndte et nyt afsnit af vort liv. Vi havde arbejdsmod og arbejdsglæde begge to, og vi kunne hjælpes ad og syntes vist, at der ikke var noget, der kunne standse os, og det gik godt både økonomisk og helbredsmæssigt de første år, men så kom sygdommen. Nielsine fik gigtfeber en vinter og lå fire måneder på Hobro sygehus. Det viste sig så, at hun var blevet lammet og kunne ikke gå. Den følgende sommer kom hun på Hald. Det var en hård og streng tid for Nielsine. Hun vidste at hendes fem små børn dårligt kunne undvære hende, for slet ikke at tale om hendes mand. Det var i krigsårene, og der var rationering på både tøj og mad. Tog og biler gik der ikke mange af, så skulle rejsen derop foretages på denne måde, kunne vi kun besøge Nielsine et par timer. Så lavede vi det på den måde, at hveranden søndag tog jeg derop, og de andre søndage tog Kresten og Theodosius derop på cykel. Der var 50 km hver vej, så det var en heldagstur. Så sled vi cykeldækkene op og nyt kunne ikke skaffes, men vi kunne få faste massive gummiringe, og selv om det gik noget trægt, klarede vi den. Jeg glædede mig til det var min tur.

Da efteråret kom, fik Nielsine blindtarmsbetændelse. Lægen turde ikke operere, da hun havde dårligt hjerte, men hun klarede det alligevel, selv om det kostede adskillige kg i vægt. Da hun var rask nok til det, blev hun flyttet hjem, og var så hjemme om vinteren, men kunne stadig ikke gå. Næste forår kom hun igen til Hald og kom nu så vidt, at hun kunne gå med krykker.

Nielsine havde stor lyst til at sy, og det kom hende tilgode, idet hun brugte meget af sin tid til syning, medens hun ikke kunne gå.

Efter den sidste sommer på Hald kom hun så igen hjem og skulle nu til at lære at gå. Jeg husker, at overlæge Jacobsen sagde til mig, at hun nok skulle komme til at gå igen, hvis bare hun havde energi nok. Det havde hun. Efter tre års ihærdig træning kunne hun gå ligesom vi andre. En kort tid var hun tilsyneladende rask, men så kom sukkersygen og nyrebetændelsen, som gav mange og lange sygehusophold de sidste tyve år, hun levede. De sidste 1 1/2 år, hun levede var slemme at komme igennem. Hun blev igen berøvet at kunne færdes på sine ben og havde store smerter, men hun klagede aldrig.

Kristian Georg Stougaard, f. 1.3.1897 i Haldthostrup, viet i Haverslev kirke 2.11.1922 med *Nielsine Marie Andreassen* (f. i Bejstrup 8.3.1894, død i Haldthostrup 27.11.1967). Overtog fødehjemmet "Krosgaard" den 1.11.1922. Børn:

Kresten Stougaard, f. 3.8.1923 i Haldthostrup. Efter landbrugsuddannelse (var dels på Tommerup højskole og Hammerum landbrugsskole) viet i Pederstrup kirke d. 27.10.1951 med *Inga* (f. 11.5.1930, datter af Petrine og Th. Lyngsø, Pederstrup). Overtog da Ingas hjem i Pederstrup. Havde senere ejendom i Klejtrup og Kvorning. På grund af en rygskade tog Kresten en diakonuddannelse og er på tiden på Kirkens Korshærs herberge for hjemløse mænd i Århus. Børn:

Jonna, f. 10.8.1952 i Pederstrup. Har påbegyndt diakonuddannelse.

Birgit, f. 8.2.1954 i Klejtrup, er i huset.

Karsten, f. 14.3.1956 i Klejtrup, skal på Borremose ungdomsskole 71-72.

Inge, f. 24.11.1959 i Klejtrup.

Keld, f. 18.3.1961 i Kvorning.

Esben, f. 21.6.1969 i Århus.

Kristian og Nielsine Stougaard (ca. 1946)

Krogsagergaard (ca. 1947)

Theodosius Stougaard, f. 27.4.1925 i Haldthostrup. Tjente på forskellige gårde i Nordjylland og var på Hoptrup højskole. Viet den 23.10.1953 med *Grethe* (f. 5.5.1933, datter af Harald og Marie Jensen, Døstrup) i Døstrup kirke. Var en tid medhjælper på Krogsagergaard, men den 15.2.59 overtog de "Kærgaarden" i Brøndum. Ca. 20 ha. Byggede stald i 1965. Besætning: 23 køer + opdræt, 12–14 søer og ca. 60 fedesvin. Børn:

Kirsten, f. 5.5.54, afsluttede prøve i 10. kl. 1971 – derefter 1 år i huset.

Ole f. 4.1.56, afsluttede prøve 9. kl. og T.1. 1971 – derefter 1 år på Haubro ungdomsskole.

Hans, f. 20.7.1959.

Dorthea Stougaard, f. 20.2.1928, død på Viborg sygehus 19.2.1966. Efter sin konfirmation havde Dorthea forskellige pladser og var på Hoptrup højskole. Viet i Øls kirke den 17.10.1950 med *Henry* (f. 28.4.1925, søn af Ejner og Dagmar Kallestrup, Vrå). Overtog "Møllegaarden" i Klejtrup. Børn:

Hanne, f. 22.5.1951 i Klejtrup.

Kurt, f. 25.6.1952 i Klejtrup.

Lisbeth, f. 21.8.1953 i Klejtrup.

Kristian, f. 7.10.1954 i Klejtrup.

Marianne, f. 8.4.1961 i Vrå, Pederstrup.

Niels Stougaard, f. 9.5.1930. Tog præliminæreksamen fra "Solhverv" og kom derefter i handelslære. Tog lærereksamen fra Haslev seminarium i 1954 og har siden været i Sorø. Har hovedsagelig specialundervisning.

Jens Stougaard, f. 25.11.1932. Var en kort tid i smedelære, men tog landbrugsuddannelse. Var på Gråsten landbrugsskole, senere bestyrer af to forskellige gårde, kom så hjem som karl og har nu overtaget fødehuset "Krogsagergaard".

Kristen Stougaard, f. 29.4.1900 (død 2.11.1963), gift den 2.4.1925 med *Amalie Kristensen*, f. 4.8.1902. Overtog Amalies hjem "Nyhavn", en dejlig gård på 36 td.l.d. Forinden havde han været karl herhjemme som den yngste i flokken. Han havde været på Vestbirk højskole og Dalum landbrugsskole.

Han og Amalie havde et smukt og hyggeligt hjem på "Nyhavnsgaard". Han havde flere tidlidsposter inden for Tørring sogn, var medlem af Tørring menighedsråd, i sognerådet og i bestyrelsen for Tørring sparekasse.

Han drev gården indtil en mavesygdom satte ind; selv om han blev opereret kunne helbredet ikke reddes. I ægteskabet er der fire børn:

Inga Nielsine Stougaard, f. 17.8.1926, uddannet lærerinde. Gift 25.10.1951 med lærer *Helge Troelsen*, f. i Vester Vedsted 24.6.1922. Børn:

Ulla, f. 12.7.1953, har taget realeksamen, og er for tiden i Norge og vil uddanne sig til sygeplejerske efter endt højskoleophold.

Edel, f. 13.8.1955, har været 10 mdr. på Haubro ungdomsskole og går for tiden i 2. real.

Tove, f. 15.11.1957, skal på Haubro ungdomsskole til aug. (71).

Aksel, f. 3.8.1959, går i skole endnu.

Gunvor, f. 8.7.1964, skal til at begynde skolen til august.

Martha Kristensen Stougaard, f. 11.1.1928. Tog realeksamen 1945, blev 1949 gift med landmand *Vagn Larsen*, Holtum, f. 5.4.1925. Børn:

Else-Marie, f. 27.1.1950, gift med elektriker *Bent Jepsen*.

Gudrun, f. 14.1.1951. Realeksamen, uddanner sig til dekoratør.

Lisbeth, f. 6.4.1952, er for tiden på spædbørnshjemmet "Rivangen" ved Århus, vil være barneplejerske.

Svend Aage, f. 17.6.1958, går i skole.

Knud Stougaard, f. 19.4.1932, er landmand, men har slået fra og bor nu i Hillerød. Blev gift i 1953 med *Inger Skovmand Poulsen*, f. 24.9.1932. Børn:

Kristen og Amalie Stougaard (ca. 1950)

Nyhavegaard (ca. 1950)

Erik, f. 23.9.1954. Afgangsprøve fra 10. teknisk og skal nu i handelsskole.

Kirsten, f. 28.7.1959.

Hanne, f. 15.1.1962. Går begge i skole.

Johannes Stougaard, f. 7.3.1936, er landmand. Blev gift 27.7.1968 med *Inger Bjerre*, f. 17.11.1942. De har nu vort barndomshjem og prøver efter bedste evne at føre det videre. Der er ingen børn i ægteskabet.

Tørring, juni 1971.

Amalie Stougaard